॥ વરદ હસ્ત પ્રભુ તમારો, સદાય રહેજો જીવનસહારો ॥

॥ અધ્યાત્મ ॥

(આધ્યાત્મિક વિકાસની નવી જ ક્ષિતિજ ખોલતું માસિક)

સંસ્થાપક : પરમ પૂજ્ય શ્રીયોગેશ્વરજી

પ્રકાશક : સર્વમંગલ ચૅરિટેબલ ટ્રસ્ટ

આદ્ય તંત્રી : શ્રીનારાયણ જાની

સંપાદક : શ્રીતરલા દેસાઈ-ડૉ. અરુણા ઠાકર

વ્યવસ્થાપક : શ્રીઆશિષ વી. ગોહિલ P.966 466 9052

મુદ્રણ : વૃન્દા ભૂપેન્દ્ર પટેલ, OLD L.I.G 167, આનંદનગર, ભાવનગર-૫

લેખો મોકલવાનું સ્થાન : ૩૦૧/મૂર્તિધામ ડ્રીમ્સ, ભગવતી નર્સરીની બાજુમાં, ડી.કે.પટેલ હૉલ સામે, નારણપુરા, અમદાવાદ-૧૩

અધ્યાત્મ' ઈમેઈલ એડ્રેસ : avgohil1@gmail.com

વેબ સાઈટ 'SWARGAROHAN.ORG'

ગ્રાહકોને 'ગ્રાહક નંબર' સરનામા સાથે લખવામાં આવે છે તે નોંધી લેવો.

'અધ્યાત્મ' દર માસની ૧ તારીખે પ્રસિદ્ધ થશે.

આ અંકના ટાઈટલ પેઈજ સાથે કુલ પાનાં ૬૮.

છૂટક નકલ ૮-૦૦। દસ વર્ષ માટે **૨૫૦/–**

વિદેશમાં વાર્ષિક રૂા. **૧૬૫૦/–**। દસ વર્ષ માટે **૧૬,૫૦૦/–**

'અધ્યાત્મ'માં અધ્યાત્મવિષયક લેખો, ભજનો, ગીતો આવકાર્ય છે.

'અધ્યાત્મ'નું વાર્ષિક લવાજમ બંધ કરેલ છે. તેને બદલે નવા બનનાર ગ્રાહકે ઓછામાં ઓછા બે વર્ષનું લવાજમ રૂા. ૫૦/– ભરવાનું રહેશે.

આ લવાજમ ડ્રાફ્ટ અથવા મનીઑર્ડરથી નીચેના સરનામે મોકલવાનું રહેશે :

સર્વમંગલ ચૅરિટેબલ ટ્રસ્ટ

'સ્વર્ગારોહણ', દાંતા રોડ, **અંબાજી.** તા. દાંતા, જી : બનાસકાંઠા

પિન કોડ : ૩૮૫૧૧૦ ફોન નં. ૦૨૭૪૯-૨૬૨૨૬૯

।। સુખ પગ ઘસડતું ચાલે છે, આનંદ ઊડે છે ।।

એક સાધુએ મીરાંને કહ્યું; 'માણસે આનંદની અભીપ્સા તો રાખવી જ જોઈએ. નહિ તો ગોપાલ એવો છે કે એની મેળે એ કાંઈ આપે કરે નહિ.'

ત્યારે મીરાંએ કહ્યું; 'પણ તમારા પ્રેમના બદલામાં આનંદની ઈચ્છા રાખવાથી તમને જે મળશે તે આનંદ નહિ હોય. આનંદ એવી ચીજ નથી જે ખાલી ઈચ્છા કરવાથી મળી જાય !'

પણ સાધુએ પોતાની હઠ છોડી નહિ. ને કહ્યું; 'પ્રેમના બદલામાં આનંદની ઈચ્છા કરવામાં ખોટુંયે શું છે ?' ત્યારે મીરાંએ પોતાના જવાબને દોહરાવતાં કહ્યું; 'પ્રેમના બદલામાં આનંદ મળવાની સંભાવના નથી. સુખ જરૂર મળે, પણ આનંદ કદી ન મળે. અને સુખ કારણ ઉપર આધાર રાખે છે, એટલે એ અનિવાર્ય રીતે દુઃખની સાથે સંકળાયેલું છે. જ્યારે આનંદ અકારણ હોઈ ત્યાં દુઃખની પ્રતિક્રિયા નથી. સુખ અને આનંદ બંનેના લયમાં ફેર છે. સાચું કહું તો, આનંદ એ ગોપાલ સ્વયં છે.'

'સુખ ધરતી પર પગ ઘસડતું ચાલે છે, ને એ દોડવાનો પ્રયત્ન કરે ત્યારે પણ એના પગ ભારે હોઈ એનાથી દોડાતું નથી. જ્યારે આનંદ સ્વતંત્ર છે, મુક્ત છે. એ બંધનવિહીન હોઈ પવનની પેઠે, એની સોનાની પાંખો પ્રસારી ઊડે છે !'

—ઈન્દિરાજીની ધ્યાનાવસ્થાની તૂટક વાણી

|| ૧૫-૮-૨૦૨૪ ||

(પરમ પૂજ્ય શ્રીયોગેશ્વરજીની ૧૦૪મી જન્મજયંતી)
'અનંત કોટિ પ્રણામ !'

વૃક્ષને પૂછશો તો કહેશે; 'મારાં ફૂલ મારાં મૂળને કારણે છે.' (આપણે ફૂલને જોઈ ખુશ થઈ, પાછા ફરીએ છીએ. મૂળને કદી ધન્યવાદ કહેતા નથી.) જ્યારે મૂળ અને ફૂલ નિરંતર પરસ્પર એકબીજાને ધન્યવાદ કહ્યા કરે છે. મૂળ જીવ્યાં જ છે એટલા માટે કે ફૂલ ખીલી ઊઠે. એનું સૌભાગ્ય ફૂલનું ખીલવું છે. જીવનની એ ગરિમા પ્રગટતાં જ મૂળ સાર્થકતા અનુભવે છે. તેથી મૂળ પૃથ્વીમાં ભલે નાખો પણ આકાશમાં પ્રસરવા દેજો. આપણી આખી યાત્રા જ મૂળથી અત્તર સુધીની યાત્રા છે. આપણે સ્વયં સુગંધ થવું પડશે. 'પૃથ્વી' એ છે જ્યાં આપણે છીએ અને 'આકાશ' એ છે જ્યાં આપણે હોવું જોઈએ.

અનુક્રમ

નિવેદન		૮
૧. શ્રીયોગેશ્વરકથામૃત	શ્રી 'મા' સર્વેશ્વરી	૯
૨. ઈશ્વરદર્શી સંત	”	૧૨
૩. સંતદર્શન શુભકારક	”	૧૪
૪. પાંચ સેકંડના દર્શનનો પ્રભાવ	શ્રીરુડોલ્ફ	૧૫
૫. ગુરુ : આત્માના જનક	સંકલન	૧૭
૬. 'હિમાલયના પત્રો'માં પ્રતિબિંબિત અધ્યાત્મબોધ	શ્રીયોગેશ્વરજી	૧૯
(૧) ઈશ્વરનું શરણ	”	૧૯
(૨) ચિત્તશુદ્ધિ	”	૨૭
(૩) યોગનું સાચું રહસ્ય	”	૩૨
(૪) સમયની વ્યર્થતા એ મોત	”	૪૧
(૫) જીવનનો આદર્શ	”	૪૨
(૬) જીવનનું સુખ	”	૪૫
(૭) સતત પ્રયત્નશીલતા	”	૪૮
(૮) સંસાર-એક પાઠશાળા	”	૫૦
૭. નૅશનલ ક્રિએટર્સ ઍવૉર્ડ્ઝ ૨૦૨૪ (રાષ્ટ્રીય નિર્માતા પુરસ્કાર)	શ્રીપૂજા ત્રિવેદી	૫૩

‘અસ્તિત્વનો ઉત્સવ’
॥ જન્મ દિવસ ॥

આજે આ શરીરનો જન્મદિવસ છે. અલબત્ત, તેનો બહુ આનંદ તો નથી જ કેમકે તેને માટે તો અહર્નિશ આનંદ છે. છતાં તેના વિષે થોડુંક લખી લઉં. પ્રથમ તો એ કે આ શરીર ઈશ્વરનું મંદિર છે. તે એક ફૂલ જેવું ફોરમવંતુ બનીને ઈશ્વરને ચરણે પડી રહે એમાં જ એની ધન્યતા છે. જેમ ફૂલમાં મઘમઘાટ હોય છે તેમ આ શરીરમાં પણ પ્રેમ, આનંદ, દયા વગેરે દૈવી ગુણોનો મઘમઘાટ હોય, એમાં જ એની કૃતકૃત્યતા છે. જેમ વિષયી પુરુષના અંગેઅંગમાંથી વાસનાની જ્વાળા ફૂટી નીકળે છે તેમ એમાંથી પણ ઈશ્વરનો પ્રેમ ફૂટી નીકળે એ જ એની ધન્યતા હોય. રામકૃષ્ણ દેવની દશા કેવી હતી ! તોતાપુરીએ તેમને નિર્વિકલ્પ સમાધિ પ્રાપ્ત કરાવી આપેલી તેમજ તે જ્ઞાનીના જ્ઞાની હતા પરંતુ તે તો જીવનભર મા કાલીના બાળક જ રહ્યા. તેવા રહેવામાં જ તેમને ગૌરવ જણાયું. તેમાં જ તેમનો આનંદ હતો. એ રામકૃષ્ણદેવ, વિવેકાનંદ, રામતીર્થ, બુદ્ધ ભગવાન બધાયે ચિત્રરૂપમાં માની આજુબાજુ મારા ઓરડામાં બેઠા છે. લગભગ હરરોજ રામકૃષ્ણદેવ એકીટસે મારા તરફ જોઈ રહે છે. ખરેખર, રામકૃષ્ણદેવ જ મારા શરૂઆતના જીવનના મુખ્ય પ્રેરણારૂપ હતા અને આજેયે હું તેમના પર જ વિશેષ પ્રેમ કે આકર્ષણ ધરાવું છું. તે જેમ ‘મા’ માં મસ્ત હતા, માને માટે જ ને માના આદેશ અનુસાર જીવતા હતા, મારું જીવન પણ તેવું થઈ રહે એ મારી ઈચ્છા છે.

—શ્રી યોગેશ્વરજી

નિવેદન : 'સરોડાનું સદ્ભાગ્ય સમગ્ર વિશ્વનું સદ્ભાગ્ય બની રહ્યું'

પુણ્યભૂમિ ભારતની સાચી સંપત્તિ અને ગૌરવ સંતો જ છે. જ્યાં સુધી એની પવિત્ર ભૂમિમાં એક સંત પણ વિદ્યમાન હશે ત્યાં સુધી એના ગૌરવની જ્યોતિ કદી ઝાંખી નહિ પડી શકે. અનેકાનેક સંતો-મહાત્માઓ આજે પણ આ ભૂમિને અલંકૃત કરી રહ્યા છે. એમાંના કેટલાક પ્રસિદ્ધ છે, કેટલાક અપ્રસિદ્ધ છે. પરંતુ તેમની 'અહંકારશૂન્ય શક્તિ' જ આજે સંસારને સર્વનાશથી બચાવી રહી છે. તેમની 'સર્વદેશીય આધ્યાત્મિક શક્તિ', 'સર્વવ્યાપ્ત ચૈતન્ય' જ ચૂપચાપ માનવજાતિનું કલ્યાણ કરી રહે છે. એ નિઃસંદેહ છે. આવા પુણ્યાત્મા પરમ પૂજ્ય શ્રીયોગેશ્વરજીની ૧૦૪મી જન્મજયંતીનો પુનિત અવસર આજે પણ અનેક જિજ્ઞાસુઓને 'પ્રકાશના પંથે' પ્રેરતો અનન્ય માર્ગદર્શક બની ઝળહળી રહ્યો છે.

પરમાત્માના અસીમ સ્વરૂપને યોગેશ્વરજીએ જગદંબાના નામરૂપમાં સીમિત કર્યું કેમકે જે નિર્ગુણ, નિરાકાર, સર્વવ્યાપ્ત છે તેનો સંગ કરવા 'અનુસંધાત્મિકા ભક્તિ' સિવાય કોઈ ઉપાય નથી. એટલે 'જીવનની દિવ્યતા' સાથે સંબંધિત થવા જગદંબાની અનન્ય ભક્તિ દ્વારા સમર્પિત ભાવથી ચિત્તશુદ્ધિ સાધી. રિદ્ધિ સિદ્ધિના બહાને વિષયો આક્રમણ ન કરે એની સાવધાની, પળેપળની જાગૃતિ તેમણે સાધી.

જો સાધક 'રસેશ્વર' પ્રત્યે એકાગ્ર ન થાય તો તેનું ચિત્ત વિષયોમાં રસ લેવા માંડશે તેથી ઈન્દ્રિયો પર સંયમ અનિવાર્ય, સર્વ વ્યવહાર અહમ્‌ના સ્રોતમાંથી નહિ, સોઽહમ્‌ના સ્રોતમાંથી થાય પછી ચિત્તનું સમત્વ, સંતુલન સહજ થાય. ચિત્ત એટલું સંસ્કારી, આભિજાત્યપૂર્ણ કે સ્વર્ગનો વૈભવ પણ તુચ્છ લાગે. તેથી જ તેમણે જીવનની સાદગીપૂર્ણ શૈલી પસંદ કરી. ધ્યાન, યોગ, ભક્તિ, ઉપવાસ, મૌન એકાંત પ્રાર્થના દ્વારા પોતાની 'આધ્યાત્મિક શક્તિ' જગાવી જેથી શરીર-મનની મર્યાદાઓ હટાવી, અલૌકિક અનુભૂતિ કરતા તેઓશ્રી આગળ વધી શકે. ને એક દિવસ પોતાના આત્મબળે પૂર્ણ પ્રકાશ પ્રાપ્ત કરી, શુદ્ધ ચિન્મય જ્યોતિના રૂપમાં પ્રકાશિત થઈ, ઈશ્વરનો સાક્ષાત્કાર જ નહિ, ઈશ્વરને પોતાનામાં આવિર્ભૂત કરી શક્યા. એટલું જ નહિ પરમ પૂજ્ય 'મા' સર્વેશ્વરીને જીવંત જગદંબા સ્વરૂપે વિશ્વ સમક્ષ હાજરાહજૂર કરી, સમગ્ર માનવજાતને અનહદ કૃપાની શાશ્વતીની સુગંધથી છલકાવી રહ્યા છે.

॥ શ્રીયોગેશ્વરકથામૃત ॥

તા.૨૬/૫/૧૯૮૩, ગુરુવાર. વૈશાખ સુદ પૂનમ, વિ.સં.૨૦૪૦

સ્થળ : મુઝફ્ફરનગરથી હરિદ્વાર, જયપુરીયા સ્મૃતિભવન.

મુઝફ્ફરનગરથી ફક્ત ૨૯ કિલોમીટર શુક્રતાલ નામનું સ્થાન આવ્યું છે. ત્યાં પરીક્ષિતને શુકદેવજીએ કથા સંભળાવી હતી. તે પવિત્ર સ્થાનનો નિર્દેશ પૂ.શ્રીએ કર્યો. જેથી અમે સૌ સવારે સાડા પાંચ વાગ્યે શુક્રતાલ જવા તૈયાર થયા. પૂ.શ્રીએ તો એ સ્થાન જોયું હતું જેથી અમારી સાથે ન આવ્યા.

શુક્રતાલ ગંગાકાંઠે આવેલું નાનકડું ગામ. જ્યાં સુંદર વટવૃક્ષ નીચે પરીક્ષિત, શુકદેવનું, શિવનું, શાકંભરી માતાનું મંદિર છે. સંસ્કૃત પાઠશાળા ને ધર્મશાળા પણ છે. વળી સરકારી રેસ્ટ હાઉસ પણ છે. મુઝફ્ફરનગરથી જતા માર્ગમાં શેરડીના ખેતરો ને સુંદર વૃક્ષોની ઘટાદાર છાયા પણ જોવા મળે છે.

આઠ વાગ્યે મુઝફ્ફરનગરથી નીકળીને દસ વાગ્યે હરિદ્વાર આવી ગયાં. ત્યાંથી કનખલ પણ જઈ આવ્યાં. અગિયાર વાગ્યે હરિદ્વાર આવી ગયાં. પૂ.શ્રીએ જ્ઞાન સાથે ગમ્મત કરતાં કહ્યું કે, ‘શુક્રતાલ. તાલ એટલે તળાવ, હરિના દ્વાર જતાં ઘણાં તળાવો, ઘણા ખાબોચિયાઓ આવે. વિષયોનાં ખાબોચિયાં, કામ-ક્રોધનાં તળાવો આવે પણ આપણે તો હરિના દ્વારનું જ લક્ષ્ય રાખવું.’

આર્યનિવાસમાં ભોજન લઈ લીધું. ત્યાંના મૅનેજરથી પૂજ્યશ્રીને ખાસ આદરપૂર્વક લઈ ગયા ત્યાં થોડી વાતો થઈ. વળી સામે ગંગેશ્વરાનંદજીની જગ્યા છે ત્યાં લાલબાબા સાથે થોડી વાતો થઈ. ત્યારબાદ સહજ રીતે ગાડીઓ નીચેના માર્ગે

બજારમાં થઈને જયપુરીયા સ્મૃતિભવન પાસે આવી. મહાપ્રભુજીની બેઠકનાં દર્શન કર્યાં અને તપાસ કરતાં જયપુરીયા સ્મૃતિભવનમાં જ જગ્યા હોવાથી ઉતારો થયો.

બપોરે આરામ કરી સાંજે ગંગાઘાટની થતી સુંદર આરતીનાં દર્શન કર્યાં. અને રાત્રે જયપુરીયા સ્મૃતિભવનમાં આરામ કર્યો.

હરિઃૐ, હરિઃૐ, હરિઃૐ.

*

તા.૨૭/૫/૧૯૮૩, શુક્રવાર. વૈશાખ વદ એકમ, વિ.સં.૨૦૪૦

સ્થળ : હરિદ્વારથી ઋષિકેશ

સવારે હરિદ્વારથી આઠ વાગ્યે નીકળ્યાં. પાવન ધામ ને ભારતમાતાનાં મંદિર, શાંતિકુંજનાં દર્શન કરી લીધા. પૂ.શ્રી તો ગાડીમાં જ બેસી રહ્યા.

દસ વાગ્યે ઋષિકેશ આવી ગયાં. હજી તો અમારી ગાડી ઋષિકેશમાં પ્રવેશે છે ત્યાં જ શ્રીકલ્યાણ અને શ્રીજ્યોત્સ્નાબેન સામેથી મળી ગયા ! પૂ.શ્રીએ કહ્યું, ‘આનું નામ પ્રભુની કૃપા. મોરબીથી તેઓ અહીં ત્રણ દિવસ પહેલાં આવી ગયા હતાં અને અમને મળનાર જ હતાં. પણ અચાનક જ માર્ગ ઉપર મળી ગયાં ! સાચે જ એ પ્રભુની કૃપા ગણાય.’

તોદી ધર્મશાળા જોઈ પણ સૌએ ઈન્દ્રલોકમાં જ ઉતારો કર્યો. ત્યારબાદ મહાલક્ષ્મી ભોજનાલયમાં ગંગાઘાટે જ ભોજન કર્યું ભોજન બાદ આજે ત્રણ-ચાર કલાક આરામ કર્યો.

સાંજે ગંગાસ્નાન કર્યું. વળી આત્મનિકેતનમાં કૃષ્ણદાસને મળ્યા. ત્યાં એક કલાક ગાળ્યો પછી ફરી ગંગાઘાટ ગયાં. ત્યાં

પ્રાર્થના ધૂન વગેરે કરી થોડી વાર બેઠા. ઉતારા ઉપર આવ્યા ત્યારે સાડા નવ વાગી ગયા હતા. દૂધ પીને આરામ જ કર્યો.

આજે ગંગાઘાટે પ્રાર્થના, ધૂન પછી થોડો સત્સંગ થયો. જેમાં થોડા પ્રશ્નો પૂછાયા.

૧. આપ પ્રથમવાર હિમાલય આવ્યા ત્યારે અહીં જ સ્નાન કરેલું ?

૨. અર્જુનના રથ ઉપર હનુમાનજી શા માટે બેઠા છે ?

૩. નીલકંઠનું મંદિર ક્યાં આવ્યું ? ત્યાં શી રીતે જવાય ?

પૂ.શ્રીએ ઉત્તરો પ્રદાન કર્યા. અને કહ્યું કે, 'નીલકંઠના મંદિરે જવાનું કઠિન છે. અમે પ્રથમવાર હિમાલય આવ્યા ત્યારે પ્રથમ સ્નાન હરિદ્વારમાં કરેલું. હનુમાનજી તો અમર છે.'

૪. સિદ્ધપુરુષો શા માટે ગાળ બોલતા હશે ?

પૂ.શ્રી : લોકોથી દૂર રહેવાની એક રીત હશે. ઘણાંને ગાળો બોલવાની ટેવ પડી હોય છે. બધા જ સિદ્ધપુરુષો ગાળ નથી બોલતા ને ગાળ બોલે તેથી તે સિદ્ધ છે એવું ના માની શકાય.

આજે સવારે હરિદ્વારથી નીકળતાં પૂ.શ્રીએ પરમશક્તિનો સંપર્ક સાધીને જાણી લીધું કે અમારે ક્યારે નીકળવાનું છે. ક્યાં રહેવાનું છે. પૂ.શ્રીના એ સંપર્કની આ મુજબ માહિતી મળી ને સાચે જ સહજ રીતે ઈન્દ્રલોક હોટલમાં જ ઉતારો થયો. એ આજના દિવસની વિશેષતા હતી.

હરિઃૐ, હરિઃૐ, હરિઃૐ

—શ્રી 'મા' સર્વેશ્વરી

॥ ઈશ્વરદર્શી સંત ॥

ઈશ્વરદર્શી સંતનું દર્શન દુર્લભ હોય છે. એવા મળે તો સાંસારિક સુખસગવડોને બદલે 'પ્રભુ દર્શનની જડીબુટ્ટી' માગજો. એમના વચનોમાં અતૂટ શ્રદ્ધા-વિશ્વાસ જાગી જવા જોઈએ. 'નોકરીના રાજીનામા સાથે ઘરબાર, ધનસંપત્તિ અને કૌટુંબિક સ્વજનોનો સહજ ત્યાગ થઈ ગયો હતો. અમને દાસ માલુકાના એ વચનમાં શ્રદ્ધા હતી :

'અજગર કરે ન ચાકરી, પંછી કરે ન કામ
દાસ મલુકા એ કહે, સબકા દાતા રામ.'

આજે વર્ષો થઈ ગયાં અમારું યોગક્ષેમ પ્રભુ ચલાવી રહ્યા છે. પૂ.શ્રી અમારી આધ્યાત્મિક, ભૌતિક અને શારીરિક રીતે સંભાળ રાખી રહ્યા છે. 'દિવ્ય આધ્યાત્મિક અનુભવો' આપી અમારી શ્રદ્ધાને બળવત્તર બનાવી રહ્યા છે.

આજે અમારી વાણીમાં જે શ્રદ્ધા અને શક્તિ જોવા મળે છે તેની પાછળ અમારી અનુભૂતિનું બળ છે.

નરસિંહ મહેતાની હુંડી પ્રભુએ સ્વીકારી હશે એ કોઈ ગપગોળાની વાત નથી. અમારો તો અનુભવ છે. અમારા જીવનનિર્વાહ માટે કોઈ આવક નથી તેમ અમે કોઈ પાસેથી અમારા અંગત ખર્ચ માટે કશું જ લેતાં નથી. છતાં અમારા ભગવંત અમારું યોગક્ષેમ અદ્ભુત રીતે વહન કરી રહ્યા છે.

અમારા શામળિયા શેઠ આજે પણ અમારી હુંડીઓ સ્વીકારી રહ્યા છે.

આ શરીરને ટકાવનાર પણ એ જ પરમ શક્તિ છે અમારા કઠિન વ્રતો પણ એ જ કરાવે છે. અમારી કોઈ શક્તિ નથી. સાધનાપંથ કેટલો કઠિન છે તે શબ્દો દ્વારા નહિ વર્ણવી શકાય. આ શરીરમાં જે કંઈ આપવા જેવું હતું તે પ્રભુને અર્પી દીધું છે, હવે આ અસ્થિપિંજરને પણ ભસ્મીભૂત કરવા તૈયાર છીએ. ડૉક્ટરોને પણ આ શરીરમાં કોઈ શારીરિક તકલીફો જણાઈ નથી. કોણ ચલાવે છે આ શરીરને ? વિજ્ઞાન પણ હાથ જોડીને ઊભું રહ્યું !

અમારું એ સદ્ભાગ્ય હતું કે, અમને એ ઈશ્વરદર્શી સંત મળ્યા. તમને એવા કોઈ મળે તો તેને વળગી રહેજો, પકડી રાખજો. તુકારામ કહે છે તેમ ‘સંતના ઘરમાં કૂતરો થવાનું મળે તો પણ સદ્ભાગ્ય માનજો.’

–શ્રી ‘મા’ સર્વેશ્વરી

॥ સંતદર્શન શુભકારક ॥

પૂ.શ્રી યોગેશ્વરજીનાં આપણે માત્ર એક જ વાર દર્શન કર્યાં હોય તો પણ આપણા આખા જીવનને પૂ.શ્રીએ માપી લીધું. પૂ.શ્રીની દિવ્યદ્રષ્ટિમાં આપણે નોંધાઈ ગયા. કાયમ માટે.

તો હવે એ મહાપુરુષને દીપાવવા પ્રયત્ન કરવાના છે.

માત્ર દર્શન જ સમજપૂર્વક, ભાવભક્તિ સાથે, પ્રાર્થના સાથે કરીએ તો એ મહાપુરુષ સાથે આપણો સૂક્ષ્મ દૈવી સંબંધ શરૂ થાય. એ દૈવી સંબંધ જ આપણા જીવનમાં પરિવર્તન લાવે, કલ્યાણકારક ઠરે.

દર્શન જ ભવપાર કરે. કહ્યું છે ને ?

ૐ

'દર્શનમ્ દેવદેવસ્ય
દર્શનમ્ પાપનાશનમ્
દર્શનમ્ સર્વ સોપાનમ્
દર્શનમ્ મોક્ષકારણમ્'

—શ્રી 'મા' સર્વેશ્વરી

॥ પાંચ સેકંડના દર્શનનો પ્રભાવ ॥

શ્રી અરવિંદનાં દર્શનનો એ મહાન દિવસ હતો. એ દિવસે એ મહાન પુરુષ પોતાના એકાંતવાસમાંથી બહાર આવી ભક્તોને દર્શન આપવાના હતા. બે હજારથીયે વધારે ભક્તો એમનાં દર્શન માટે આશ્રમમાં આવ્યા હતા. કોઈ પ્રવાસી પોતાના નિર્ધારિલા સ્થળે પહોંચ્યા હતા. પછી ત્યાં હૈયેહૈયું દબાય એવી ભીડ જોઈ ગભરાય, તેમ હું પણ અહીં આ ભીડ જોઈને ગભરાયો હતો. પરંતુ હું આધ્યાત્મિક માર્ગનો જિજ્ઞાસુ હતો એને શ્રી અરવિંદનાં ધરાઈને દર્શન કરવાની મારી ઇચ્છા હતી, તેથી મેં આશ્રમના વ્યવસ્થાપકને મારી આ ઇચ્છા જણાવી કહ્યું કે બીજા કોઈ પણ દર્શનાર્થી કરતાં હું ખૂબ જ દૂરથી આવું છું એટલે હું દર્શન કરવામાં જરી વધારે વખત લઈશ. એણે તરત કહ્યું ના ના એવું ના કરતા ! દરેક જણ જો દર્શન માટે એવી રીતે પાંચ સેકંડ કરતાં વધારે વખત લે, તો શ્રી અરવિંદને ત્યાં કેટલો બધો વખત બેસી રહેવું પડે ? દરેકને પાંચ સેકંડ આપી છે, અને તમારે પણ પાંચ સેકંડ જ લેવાની છે.

'અરે જુઓ !' આમ કહી એણે આગળ કહ્યું : 'અમેરિકામાં તમારો દાક્તર તમારી એક્સ રે ટ્રીટમેન્ટનું તમને દશ ડોલરનું બિલ આપે તો તે વખતે શું તમે એને એમ કહેશો કે તમે તો મને માત્ર પાંચ સેકંડની ટ્રીટમેન્ટ આપી છે; એના આટલા બધા પૈસા હું નહિ આપું; પણ લાંબી ટ્રીટમેન્ટ આપો તો આપું ? ના, તમે એમ નહિ જ કહો, કારણ લાંબી ટ્રીટમેન્ટ લો તો તમે દાઝી મરો !' એટલે બીજા હજારોની સાથે હું ત્યાં મારો વારો આવવાની રાહ જોતો ધીરજથી બેઠો; આશ્રમના સ્વયંસેવકો 'પોલીસમેનો' અમને ધીરે ધીરે, શ્રી અરવિંદ જે મકાનના મેડા પર બિરાજ્યા હતા

તેના બારણા તરફ આગળ વધવાની સૂચના આપતા હતા.

તે વખતે મને એક વિચાર આવ્યો : એક અતિ વૃદ્ધ પુરુષનાં થોડીક સેકંડ પણ દર્શન થાય એટલા માટે હું અહીં રાહ જોતો બેઠો છું-આમાં કદાચ મને મારી જિંદગીની મોટામાં મોટી નિરાશા પણ સાંપડે ! હા, મેં આ પ્રતિભાવાન પુરુષના અનેક ગ્રંથો વાંચ્યા છે, પણ એમનાં દર્શન-એથી કંઈ લાભ થશે ખરો ?

છેવટે એ મહાન પળ આવી. આવા બનાવોનું વર્ણન એ બનતી વખતના સંજોગોનું વર્ણન કરીને જ કરી શકાય છે. બનાવ પોતે તો એક શૂન્યના બિંદુ જેવો હોય છે; એ બિંદુની આસપાસ બધું બને છે અને ગોઠવાય છે, પણ એ બિંદુ બધાનું અદ્રશ્ય કેન્દ્ર બની રહે છે. એટલે અહીં હું એટલું કહીશ કે, નીચે ઊતરતાં મારું મન બોલ્યું : 'ઓહો ! આ તો ધાર્યું હતું તેના કરતાં ઘણું વધારે મળ્યું ! કારણ, મને હવે ભાન થયું કે હું શું ધૂળ જોતો જોતો'તો એમને, એમણે મને નખશિખ જોઈ લીધો ! વાહ નસીબ !'

આશ્રમમાંથી બહાર આવતાં દરવાજા આગળ ઊભેલા એક યુવાન ભક્તની પાસેથી મેં શ્રી અરવિંદની એક છબી વેચાતી લીધી. છબી મારા હાથમાં મૂકતાં તેણે જે શબ્દો કહ્યા તે હું કદી Lkrn ¼4ą tW y ýuf l kw '<u>આ છબીમાં તમને શ્રી અરવિંદના માત્ર સ્થૂળ શરીરના દર્શન થશે !</u>'

જો થોડા શબ્દોમાં દર્શનની અનુભૂતિનું વર્ણન કરવું હોય તો હું કહીશ કે મનુષ્યનો ચહેરો વિકાસ પામી પૂર્ણતાનું કેવું સર્વોચ્ચ શિખર સર કરી શકે છે, તે મેં અહીં જોયું, અને જોઈને હું તાજુબ થઈ ગયો-તત્કાળ પૂરતો નહિ, પણ કાયમ માટે ! શ્રી અરવિંદ આ પાંચ સેકંડમાં મારા ગુરુ બની ગયા.

—શ્રીરુડોલ્ફ

॥ ગુરુ : આત્માના જનક ॥

માતાપિતા શરીરનાં જનક-જનની છે તો ગુરુ 'આત્માના જનક' છે. આપણો આત્મા અનેક આવરણોમાં ઢંકાયેલો છે, ગુરુ એક પછી એક એ આવરણ દૂર કરી, અજ્ઞાનના અંધકારમાંથી આપણને આત્માના પ્રકાશમાં લઈ જાય છે.

વિવેકાનંદે કહેલું 'પુસ્તકો બહારથી પ્રેરણા આપી શકતાં નથી. આત્માને જાગૃત કરવા અન્ય આત્મા જ પ્રેરણા આપી શકે. આ અન્ય આત્મા એ જ ગુરુ.' સંચાર કરવાની શક્તિ જેનામાં હોય એ ગુરુ અને સંચાર ગ્રહણ કરવાની શક્તિ જેનામાં હોય એ શિષ્ય. 'બીજ જીવંત બને જો ક્ષેત્ર ખેડેલું તૈયાર હોય.'

ગુરુને ઓળખવા કઈ રીતે ? તો સૂર્યને જોવા કોઈ પ્રકાશની જરૂર નથી હોતી. માનવજાતિના ગુરુ (પૂજ્યશ્રી અને 'મા' જેવા) જ્યારે આપણી સહાય માટે આવી ચઢે છે ત્યારે આપોઆપ પ્રતીતિ થાય છે કે, આપણને 'સત્યની પ્રાપ્તિ' થઈ છે. આ સત્યપ્રકાશ આપણા અંતરતમમાં પહોંચી જાય છે પછી આપણે જ નહિ, આખું વિશ્વ પોકારે છે કે 'આ ગુરુ છે, આ સત્ય છે.'

શિષ્ય બનવાની યોગ્યતા શી ? જ્ઞાનપ્રાપ્તિ માટેની પ્રજ્વલિત જિજ્ઞાસા અને પવિત્રતા.

ધર્મ માત્ર પુસ્તકો વાંચવામાં, પ્રવચનો કરવામાં કે સાંભળવામાં નથી. એ 'સતત પુરુષાર્થ' છે. આપણી પ્રકૃતિ સાથે ઝઘડવાનો એ પ્રયોગ છે, સતત સંગ્રામ છે. પ.પૂ.'મા' કહે છે તેમ, 'મનને મિત્ર માની મનાવતા રહો અને શત્રુ સમજી ટપારતા રહો.' ધ્યેય પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી પ્રયત્ન ચાલુ રાખવાનો. એક દિવસ, બે મહિના, ત્રણ વરસ કે એક

જિંદગીનો આ સવાલ નથી. સેંકડો જન્મો સુધીની આપણી તૈયારી જોઈએ. 'આત્મા' જ માનવીનું સર્વોચ્ચ ધ્યેય છે. એ જ તેની પરમ પ્રતિષ્ઠા છે. આ માટે ગુરુ પરમ પવિત્ર હોવા જોઈએ તો જ તેની 'આધ્યાત્મિક શક્તિ'નો શિષ્યમાં સંચાર થાય. આ શક્તિ માત્ર પ્રેમરૂપી માધ્યમ દ્વારા જ વહી શકે છે. એની અનુભૂતિ સદ્ભાગ્યે આપણે પૂજ્યશ્રી અને પ.પૂ.'મા'ના પ્રત્યક્ષ-પરોક્ષ પ્રેમભાવથી કરી છે.

ગુરુ આધ્યાત્મિક પૂર્વજ છે, શિષ્ય તેના વંશજ છે એટલે વિનય, નમ્રતા, આદર, શ્રદ્ધા વગર અધ્યાત્મપ્રતીતિ ન થાય. આવી ભાવના દ્વારા સંચારિત જ્ઞાન-સત્યપ્રાપ્તિ કરતાં વધુ ઉચ્ચ-પવિત્ર અન્ય કશું નથી.

ભલે દુનિયાના ચારે ખૂણે શોધી વળો, હિમાલય. સહરાના રણ કે સમુદ્રને તળિયે જઈને શોધી વળો પણ જ્યાં સુધી આવા ગુરુ ન મળે ત્યાં સુધી આપણને સાચો ધર્મ મળવાનો નથી. ઈશ્વરકૃપાથી આવા સદ્ગુરુ આપણને મળી ગયા છે તો એની આગળ બાળકવત્ બની, એમનામાં પ્રત્યક્ષ ઈશ્વરનાં દર્શન કરીએ. જેમ જેમ એમનામાં આપણાં ચિત્ત તન્મય-એકાગ્ર થશે તેમ તેમ એમનાં શરીર અદૃશ્ય થઈ જશે અને ત્યાં 'સાક્ષાત ઈશ્વર' દેખાશે.

આવો એકનિષ્ઠ ભાવ અને પ્રેમ જ્યારે આત્મા-સત્ય-ગુરુ પ્રભુ સમીપ પહોંચે છે ત્યારે એ પ્રભુ કહે છે : 'તારા પગમાંથી જોડા કાઢી નાખ કારણ જે જગ્યાએ તું ઊભો છે તે ભૂમિ અતિ પવિત્ર છે. અને જો ભૂમિ આવી પવિત્ર હોય તો એમાં સદા વસવાટ કરનારા જન કેટલા બધા પવિત્ર હશે !'

—સંકલન

॥ 'હિમાલયના પત્રો'માં પ્રતિબિંબિત અધ્યાત્મબોધ ॥

['હિમાલયના પત્રો'—આ પત્રસંગ્રહના મોટાભાગના પત્રો મારી દ્વારા, મારા હિમાલયવાસ દરમિયાન લખાયેલા છે. આરંભના પત્રો મારા હિમાલયના પાવન પ્રદેશની પૂર્વભૂમિકા પૂરી પાડે છે. એ દૃષ્ટિએ જોતાં એમનું મૂલ્ય ધાર્યા કરતાં ઘણું મોટું છે. પત્રોમાં સાધનાત્મક જીવનવિકાસની કેટલીક સેવાપયોગી વાતોનો સમાવેશ થયેલો છે. તે વાતો જીવનવિકાસમાં રુચિ રાખનારા સાધકજનોને માટે પ્રેરક તથા પથદર્શક ઠરશે એવી આશા છે.]

—શ્રીયોગેશ્વર

॥ ઈશ્વરનું શરણ ॥

ઋષિકેશ,

તા.૩ મે, '૪૩

ભાઈ નારાયણ,

પત્ર મળ્યો. વાંચી આનંદ થયો.

પરીક્ષા તો થઈ ગઈ. એમ.એ.નો અભ્યાસ કરવાનું સારું છે. પણ તે ઘરની સ્થિતિને લક્ષમાં લઈને કરવું. મતલબ કે અભ્યાસ તો કરવો જ પણ સાથે સાથે આર્થિક સંપાદન પણ કરવું એ યોગ્ય છે. મનુભાઈ પ્રિવિયસની પરીક્ષામાં પહેલે નંબરે પાસ થયા છે. બહુ હોંશિયાર ને બુદ્ધિમાન છે. ભવિષ્યમાં એક મહાન પુરુષ થશે એમાં શંકા નહિ. ઘેર માતાજી તથા બેન બધાં મજામાં છે.

બીજું કંઈ પણ લખતાં પહેલાં ફરી વાર કહી દઉં કે તારામાં

કોઈ પણ ગુણ મુખ્યત્વે હોય તો તે સ્પષ્ટતાનો છે. જે હોય તે જરાય સંકોચ વિના સ્પષ્ટ કરવું એ બહુ જ ઉત્તમ ને પ્રશંસનીય ગુણ છે. અને એ ગુણ જેનામાં હોય છે તે ધીરે ધીરે પોતાની વિશુદ્ધિ સાધીને આખરે મહાન કક્ષાએ પહોંચી શકે છે એ નક્કી સમજવું. જો માણસ સમજે તેટલું સહેલાઈથી આચરી શકતો હોત તો તો પૂછવાનું જ શું હતું ? મુક્ત થતાં વાર જ ના લાગત. પરંતુ વસ્તુતઃ તેમ નથી. બારીકાઈથી જોતાં જણાશે કે મનુષ્યના હૃદયમાં દૈવી ને આસુરી વૃત્તિઓ વચ્ચે યુદ્ધ ચાલ્યા જ કરે છે. એક વૃત્તિ માણસને ઊંચે ચઢાવવા મથે છે, બીજી તેને નીચે પાડવાનો પ્રયત્ન કર્યા કરે છે. પરંતુ સતત અભ્યાસથી આ વૃત્તિઓ પર વિજય મેળવી શકાય છે. જે માણસ પોતાના હૃદયનો સતત અભ્યાસ કે તેનું પરીક્ષણ કરતો રહે છે ને વારંવાર પડવા છતાંય કરોળિયાની જેમ ઊભો થઈને પ્રયત્નમાં લાગ્યો જ રહે છે, તે અંતે જરૂર જીતે છે ને વૃત્તિ તેને વશ થાય છે. સાધારણ પ્રકારના મનુષ્યો જીવન કે સંસારના થોડાશા ફટકા પડતાં ગભરાઈ જાય છે, હતાશ થઈ જાય છે, ને ઘણી વાર જીવનને દુઃખમય માની તેનો ઘાત કરવાની મૂર્ખાઈ પણ કરી બેસે છે. જ્યારે કાંઈક ઉચ્ચ કોટિના મનુષ્યોનું તેવું નથી. તેઓ જીવનમાં નિરાશા અનુભવે છે ખરાં પરંતુ આશાને છોડતા પણ નથી. થોડીવાર સુધી જીવનના કડવાં અનુભવો તેમના પર અસર કરે છે પરંતુ વળી પાછા તેઓ મનનું સમાધાન કરી લે છે ને જીવનમાં પ્રયત્નપૂર્વક ઝંપલાવે છે. આનાથી પણ ઉચ્ચ કોટિ છે. તે કોટિના મનુષ્યોને નિરાશા કે સંકટો તથા દુઃખ કે કડવાશની અસર જ થતી નથી. તેમની આશા એટલી ભારે હોય છે કે લાખો નિરાશા આવે તોય તેઓ પૂર્ણ ધીરજ ને ઉત્સાહથી

કાર્ય કર્યે જાય છે. આવા પુરુષો વિરલ હોય છે. પરંતુ તેવી સ્થિતિ કેળવ્યા વિના છૂટકોય નથી. વારંવાર આવતા શોક ને દુઃખને વશ થનારા મનુષ્યમાં બે ખોડ છે. એક તો તેનામાં ઈશ્વરની નિષ્ઠા નથી તે તથા તે એટલી સ્વલ્પ સ્થિતિનો છે કે વૃત્તિઓ તેને રમકડાની જેમ રમાડ્યા કરે છે. મોહ આવે છે ને તેને મોહિત કરે છે, તથા રાગદ્વેષ પણ તેની આગળ ફાવી જાય છે. પરંતુ જેને પોતાનું જીવન ઉન્નત બનાવવું હોય તેણે તો આ સ્થિતિ જીત્યે જ છૂટકો. માટે જ મનને વારંવાર સમજાવવાનું છે—રે મન, કદી નિરાશ ન થા.

વૃત્તિઓને વશ કરવાના તથા મનને જીતવાના અનેક ઉપાય છે. જેમકે (૧) ઈશ્વરને શરણે જવું. (૨) મન કહે તે ના કરવું. (૩) મનનું પરીક્ષણ કરતાં રહેવું. (૪) સત્સંગ (૫) સુંદર પુસ્તકો, સુંદર સ્થાનો ને પુરુષોનો પરિચય કેળવવો. (૬) પ્રાર્થના (૭) થોડો ને સાત્ત્વિક આહાર. (૮) સેવાના કાર્યમાં લાગ્યા રહેવું. (૯) ઉન્નત ને ઉચ્ચ ભાવનાઓ કરવી. (૧૦) વારંવારનું ધ્યાન તથા જપ-વગેરે. પરંતુ સુંદર ને સહેલો ઉપાય ઈશ્વરનું શરણ છે. ઈશ્વરના શરણથી દુઃખોનો નાશ થઈ જાય છે. ભય, ક્રોધ, દ્વેષ વગેરે વસ્તુઓ ઈશ્વરનું શરણ લેતાં પલાયન થઈ જાય છે. જીવનમાં હર્ષશોક કે નિંદાસ્તુતિના પ્રસંગો પણ આવા માણસને સ્પર્શી શકતા નથી.

આ શરણ શું છે ? જેને શરણે જવાનું હોય છે તેનામાં એક તો આપણને પૂર્ણ શ્રદ્ધા હોય છે ને બીજું ગમે તેવા સંકટમાં તે આપણી રક્ષા કરવા સમર્થ છે એ આપણી સમજ હોય છે. આપણે ઈશ્વરનું શરણ લઈએ તો જે વાતાવરણમાં આપણે મૂકાઈએ તે સર્વમાં આપણે આનંદ માણતાં શીખવું જોઈએ કેમકે

ઈશ્વરે જ આપણને તે વાતાવરણ આપ્યું છે ને તે આપણા સારાને માટે જ હોવું જોઈએ. સાંસારિક સંકટોમાં પણ આનંદ જ માનવો કેમકે એ પણ ઈશ્વરની પ્રસાદી જ છે. આપણા ભલાને માટે જ ઈશ્વરે તે સંકટો મૂક્યાં છે એમ સમાધાન કરવું. આવા માણસને સંકટો શું કરી શકે ? તે તો પુત્રપ્રસવ થાય ત્યારેય આનંદમાં રહે ને કોઈ મરી જાય ત્યારેય ખુશ રહે. આ સ્થિતિ બહુ સુંદર છે ને તેને જ ગીતાએ તેરમા અધ્યાયમાં નિત્યં ચ સમચિત્તત્વં ઈષ્ટાનિષ્ટોપપત્તિષુ (ઈષ્ટ તેમજ અનિષ્ટની પ્રાપ્તિમાં સમાનતા રાખવી.) એમ કહીને વર્ણવી છે. અલબત્ત, પ્રાર્થના, મનનું પરીક્ષણ, સંગ વગેરે વસ્તુઓ પણ બહુ લાભ કરે છે પણ સાથેસાથે આ શરણાગતિ ભાવ રાખવાથી ઘણું કલ્યાણ થઈ શકે છે. આવા માણસને જીવનમાં કદી પણ હતાશ થવાનો પ્રસંગ આવતો નથી.

વ્હાલા ભાઈ, જીવન તો એક મહાન વિદ્યાલય (યુનિવર્સિટી) છે. જેની આંખ ઉઘાડી છે તે તેમાંથી ઘણું ઘણું શીખી શકે છે. સારાયે આધ્યાત્મિક વિકાસનો પાયો જીવનમાં અને તે પણ દુનિયાની વચ્ચે તો નખાય છે. એમાં જે કડવા મીઠા અનુભવો થાય છે તે ન થતા હોત તો માણસ કસાત કેવી રીતે ? એમાં જે સંકટો આવે છે તે ના આવતાં હોત તો માણસ તપીતપીને કંચન જેવો થાત કેવી રીતે ? સાચી રીતે જોઈએ તો જીવન એક ક્રીડાસ્થાન છે. સંસાર પણ એક પ્રકારનું નંદનવન જ છે. અલબત્ત તે જ ક્રીડાસ્થાન એક જલબિંદુ વિનાના રણ જેવું પણ થઈ શકે છે ને તે નંદનવન એક નરક કરતાં પણ ભયંકર બની શકે છે. પણ તે કોને માટે ? જે સ્વાર્થને માટે બીજાના સુખને છેદવા મથે છે તેને માટે. જે કામ ને ક્રોધથી ભરેલા તથા

દુન્યવી લાલસાઓથી દબાયેલા છે તેમને માટે જગત ને જીવન બેય ખરે જ નરક સમાન ને દુઃખદાયી છે. પરંતુ જે બીજાના સુખમાં સુખ માને છે, જેણે પોતાનું સર્વ કાંઈ ઈશ્વરના ચરણમાં ધર્યું છે ને જે પ્રસંગો આવે તેમાં તેની પ્રસાદી સમજી તૃપ્ત રહે છે તેને માટે જીવન એક આનંદનું ઝરણ બની જાય છે. આ અનુભવ કરવાની શક્તિ ના હોય તે જીવન ને દુનિયા છોડીને નાસે. આખાયે વિશ્વની માતા એવી ગીતાને જોઈએ તો જણાય છે કે કોઈપણ ઠેકાણે તેણે એમ નથી કહ્યું કે સુખ ને શાંતિ કે આનંદ ને મુક્તિ માટે દુનિયાનો ત્યાગ કરો. તે તો કહે છે કે બહારની દુનિયાને નહિ પણ તમારા અંતરમાં રહેલી કામ-ક્રોધની દુનિયાને જ તજો. કામક્રોધસ્તથા લોભસ્તસ્માદેતત્રયં ત્યજેત્ । આખીયે ગીતાનો ઉપદેશ જો ગૃહસ્થીએ સમજવો ને આચરવો હોય તો તે મામનુસ્મર યુદ્ધય ચ (મારું સ્મરણ કર ને યુદ્ધ કર) એ શબ્દોમાં છે. બસ, આટલું જ યાદ રાખો ને આખી ગીતાને ભૂલી જાઓ તોય કંઈ વાંધો નથી. ઈશ્વરની નિષ્ઠાને જાગ્રત રાખો ને સંસારનાં કાર્યો કરતા રહો. સંસારમાં મુક્તાવસ્થા અનુભવવાનો આ રામબાણ ઉપાય છે.

બીજી આવશ્યક વાત એ છે કે આજથી જ કાર્યમાં લાગી જવું. આ દુનિયામાં એવાં કેટલાંય માણસો છે જે પોતાની શક્તિનો ને સમયનો જો ઠીક ઠીક ઉપયોગ કરે તો મહાન થઈ શકે. પરંતુ દુઃખની સાથે કહેવું પડે છે કે લાખોમાંથી કોઈ એક પ્રતિભાશાળી થાય છે. આનું કારણ શું ? કારણ એ જ કે પ્રથમ તો આપણને ભાન નથી કે આપણામાં શક્તિનો કેવો અખૂટ ભંડાર ભરેલો છે. કેટલાંક માણસો 'થશે થશે' કરીને મુલતવી રાખવાના સ્વભાવનાં હોય છે. જ્યારે ઉત્તમ પુરુષો તરત જ

કાર્યારંભ કરી દે છે ને તેઓને સફળતા પણ ઝટ મળે છે. એટલે આપણે જેટલું જાણતા હોઈએ તેટલાનું પાલન કરવા મંડી જવું એ જરૂરી વાત છે. જે પ્રયત્ન કરે છે તેને માટે વિજય પોતે સામો આવે છે. ને તેની યોગ્યતા ઓછી હોય તો પણ ઈશ્વર તેની પૂરણી જરૂર કરી દે છે. એટલે તારે પણ બનતા સમયમાં ઈશ્વરના નામના જપ કે ધ્યાન, પ્રાર્થના તથા જીવનનું પરીક્ષણ ચાલુ રાખવું તથા રામકૃષ્ણ જેવા સંત પુરુષોના જીવનનું વારંવાર મનન કરવું. યાદ રાખો કે પ્રયત્ન કરનારને કશું અસાધ્ય નથી. 'નોક ધ ડોર એન્ડ ઈટ શેલ બી ઓપન્ડ (ક્રાઈસ્ટ). એક વાર નહિ ઊઘડે, બીજી વાર નહિ ઊઘડે, પરંતુ પ્રયત્ન ચાલુ રાખશો તો મુક્તિનું દ્વાર જરૂર ઊઘડી જશે.'

*

હવે તેં પ્રાણાયામ વિષે પૂછ્યું છે તેનો ઉત્તર આપું. શું પ્રાણાયામ કે શું જપ દરેક સાધનનું લક્ષ્ય કે અંતિમ ધ્યેય હૃદયની શુદ્ધિ તથા તે વાટે થનારા જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ છે. અલબત્ત, પ્રાણાયામ કરતાં કરતાં કેટલીક લોકોત્તર શક્તિઓ કે જેને સિદ્ધિ કહેવામાં આવે છે તે સાંપડે છે ખરી પરંતુ તે તેનું ધ્યેય નથી. એ તો રસ્તાનાં સ્થાનો-સ્ટેશન્સ-છે.

વળી પ્રાણાયામના પ્રકારો અનેક છે. પરંતુ આહાર સાત્ત્વિક ને સૂક્ષ્મ રાખવામાં આવે તો જે જાતના પ્રાણાયામ કરાતા હોય તે રીતે એક માસ જેટલા સમયમાં તેની અસર સારી રીતે જણાવા માંડે છે. યાદ રાખવું કે બહુ બોલવાથી પ્રાણાયામ થઈ શકતા નથી તથા પ્રાણાયામ માટે કોઈ અનુભવીનું માર્ગદર્શન જરૂરી છે.

*

હાલ લખવાનું ચાલે છે. અહીં કલ્યાણવાળા જયદયાલ ગોવન્દકા આવ્યા છે. કદી કદી ત્યાં જાઉં છું. ભજનો તથા સાધકો માટે નોંધ લખું છું. બાકી સમય સુંદર રીતે પસાર થાય છે. આ વસ્તુનો તો આનંદ જ અનેરો છે. સંસારના કોઈ પણ વિષય પાસે આટલો આનંદ નથી. આમાં તો ખુદ આનંદ બની જવાય છે. મારો સમય સાધારણ રીતે (૧) રાતે ૯।। વાગે સૂવું. (૨) ૧ વાગે ઊઠવું. (૩) ૧ થી ૩ ધ્યાન કરવું. (૪) ૩ થી ૪ ફરવું. (૫) ૪ વાગે શૌચાદિથી નિવૃત્ત થવું. (૬) પછી પ્રાણાયામમાં બેસવું. (૭) સ્નાન કરવું. (૮) આસન કરવા. (૯) ૭ વાગ્યા પછી વળી ધ્યાન કરવું. (૧૦) ૭ થી ૮ વાંચવું. (૧૧) ૮ થી ૯ મુદ્રા વાટે ધ્યાન કરવું. (૧૨) ગંગાસ્નાન કરવાં ૧૦ વાગે જવું ને ભોજન પકાવવું તથા પછી જમવું. (૧૩) ૧૧ થી ૧૨ આરામ તથા વિચારણા. (૧૪) ૧૨ થી ૨ વાંચવું-લખવું. (૧૫) ૨ થી ૫ ધ્યાન. (૧૬) ૫ થી ૭ વાંચવું-લખવું. (૧૭) ૭।। પછી પ્રાણાયામ. (૧૮) ૮।। થી ૯ ગંગાતટ જવું. એ રીતે પસાર થાય છે. જરૂરી સમયે તેમાં ફેરફાર કરું છું.

અજાચક વ્રત હજી ચાલુ છે. ઈશ્વરની કૃપાથી આનંદ છે. એના પ્રેમના ખૂબ સારા અનુભવો થયા. પછી તેના પરની નિષ્ઠા કેવી રીતે જાય ?

*

ધ્યાનને માટે ગીતામાં સારું વર્ણન છે. ધ્યાન બે પ્રકારનું છે. સગુણ ને નિર્ગુણ. સગુણ ધ્યાન રામ, કૃષ્ણ, નારાયણ, શિવ, શક્તિ વગેરેનું હોઈ શકે. તે ધ્યાનમાં જે ઈષ્ટ હોય તેની મૂર્તિની કલ્પના કરી તે ઈષ્ટની લીલાનું સ્મરણ કરતા કરતાં તેમાં એક

થઈ જવું અથવા તો તેના મંત્ર કે નામના જપ કરતાં કરતાં તેની મૂર્તિનું દર્શન કરતાં રહેવું એવું સાધારણ કરાય છે. સાધકની શરૂઆતની દશાને માટે આવું ધ્યાન બહુ અગત્યનું છે.

નિર્ગુણ ધ્યાનમાં શું કરવું તે ગીતામાં સુંદર રીતે કહેવાયું છે. આસન પર સ્થિર બેસીને મનમાં ઊઠતા સંકલ્પોથી ઉત્પન્ન થતી કામનાઓને ત્યજી દેવી, તથા મનથી ઈન્દ્રિયોને પોતપોતાના કાર્યમાંથી પાછી વાળવી. પછીથી બુદ્ધિપૂર્વક ઉપરામતા મેળવવી તથા મનને આત્મામાં એકાગ્ર કરવું ને કાંઈ પણ વિચારવું નહિ.

પરંતુ સગુણ ધ્યાન ઘણાને અનુકૂળ પડે છે. નિર્ગુણ ધ્યાન કરનારનું મન જલદી સ્થિર નહિ થાય તેને માટે તેણે ઉત્તમ ભાવનાઓ કરવી પડશે. વળી નિર્ગુણ ધ્યાનમાં હૃદયની શુદ્ધિ ખૂબ જ ભાગ ભજવે છે. આવા ધ્યાન કરનારે જો તે નિર્ગુણ ધ્યાન કરતો હોય તો સર્વત્ર ઈશ્વર છે, આત્મા છે, એવો અનુભવ અથવા અભ્યાસ કરતા રહેવું અને જો તે સગુણ ધ્યાન કરતો હોય તો જેનું ધ્યાન કરતો હોય તે ઈષ્ટને સર્વમાં જોતાં કે તે જોવાનો અભ્યાસ કરતાં રહેવું. આ ધ્યાનનું ફળ છે. સર્વમાં એક તત્ત્વનું દર્શન થાય છે. આનંદ, શાંતિ કે પ્રેમની પ્રાપ્તિ થાય છે ને માણસ મુક્તાવસ્થા પ્રાપ્ત કરે છે.

પરંતુ ધ્યાન નિયમિત કરવું. એથી પરિણામ સારું મળે છે. સર્વને મારા પ્રણામ.

તા.ક. :—બ્રહ્મચર્ય ખૂબ અગત્યની વસ્તુ છે, તે જેટલું જળવાશે તેટલું જ જીવન ઉજ્જવલ થશે.

—શ્રીયોગેશ્વરજી

*

॥ ચિત્તશુદ્ધિ ॥

દેવપ્રયાગ

તા.૧૭ જુલાઈ'૪૫

મારા વ્હાલા આત્મા,

પત્ર તા.૧૪ જુલાઈને રોજ મળ્યો. વાંચી ખૂબખૂબ આનંદ થયો. આર્થિક પ્રતિકૂળતા નોકરી ના કરવાને લીધે ભોગવવી પડે એ દેખીતું જ છે. મારી આંતરિક માન્યતા ને ઈચ્છા પ્રમાણે તો શિક્ષકના કામ જેવી નોકરી તારે માટે વધારે બાધક ના થઈ પડે. પરંતુ તે છોડી દીધી તો પણ કોઈ બીજું કામ મળી રહે તો લઈ લેવામાં વાંધો નથી. આર્થિક સ્થિતિ તેથી સબળ રહે છે. નોકરી સમજીને કરવામાં આવે તો જ બાધક છે. જીવનની પૂર્ણતાને જે મહાન સાધના છે ને જેને માટે જ વાસ્તવિક રીતે આ જીવન છે, તેના એક અંગ તરીકે તેને સ્વીકારવામાં આવે તો જરાય ખોટું નથી. ગમે તેવા સાધનસંપન્ન સાધકને પણ શરીરનિર્વાહની તો જરૂર રહેવાની જ. ને તે માટે તેણે જ્યાં સુધી સંસારમાં છે- ગૃહસ્થરૂપે છે, ત્યાં સુધી તો કોઈ ને કોઈ વૃત્તિ ચલાવવી જ પડવાની. કબીર, રૈદાસ, જેવા મહાન સંતપુરુષો પણ જીવનનિર્વાહ માટે ભક્તિની સાથે સાથે સામાન્ય કામકાજ પણ કરતા. ફક્ત તેમનાં ચિત્ત આઠે પહોર ઈશ્વરના ચરણોમાં આસક્ત રહેતા, તેમનાં હ્રદય ઈશ્વરાનુરાગનો ઉચ્ચોચ્ચ આસ્વાદ લેવામાં અનુરક્ત હતાં, ને તેથી જ બાહ્યવૃત્તિ તેમને માટે બાધક નહોતી થતી, કિન્તુ તે કામકાજની સામાન્ય વૃત્તિ મટીને કાર્ય થઈ જતી. હા, જીવનનિર્વાહના એક જરૂરી અંગ તરીકે એવા કારણને સ્વીકારવું જોઈએ. એવું કાર્ય લેવું જોઈએ જે કેવલ આર્થિક લાભવાળું જ નહિ, મન તથા આત્માના વિકાસમાં પણ મદદ કરનારું હોય. દુનિયાનાં અનેક કાર્યોમાંથી શિક્ષકનું કાર્ય આને માટે સારું છે પણ બીજાં કાર્યો પણ હોઈ શકે છે. હું માનું છું કે શિક્ષકનું કાર્ય કેવલ અક્ષરજ્ઞાન આપવાનું કે

કાંઈક કરીને પૈસા પ્રાપ્ત કરવાનું કાર્ય નથી. તેની પાછળ મહાન ઉદ્દેશ છે. ને તેથી જ જે શિક્ષક છે તેને માથે ભારે જવાબદારી છે. તે સારાયે રાષ્ટ્રનો-રાષ્ટ્રીય જીવનનો રચયિતા છે. ને જ્યાં આને માટે અવકાશ નથી ત્યાંથી પૈસાના લોભને ત્યાગીને ખસી જવાથી શિક્ષક પોતા પર ને દેશ પર ભારે ઉપકાર કરે છે. તું લખે છે કે 'કેટલીક વાર માત્ર ઈશ્વરની સેવામાં જ રહેવાનો વિચાર આવે છે.' ખરું છે. પણ તે માટેનો સમય આ નથી. અત્યારે તો જે ચાલે છે તે જ બરાબર છે. ઈશ્વર જેના પર દયા કરે છે તેના હૃદયમાં પરમ પ્રેમ, અપાર કરુણા ને પવિત્રતારૂપે પ્રકટ થાય છે ગૃહસ્થજીવનના આવશ્યક કાર્યની સાથે સાથે ઈશ્વરારાધન કરતાં કરતાં આ સહજ રીતે પ્રાપ્ત થઈ જશે. તેને માટે બાહ્ય કર્મનો સંન્યાસ કરવાની હમણાં જરૂર નથી. દરેકને માટે વિકાસના રાહ વિવિધ હોય છે. તારો વિકાસ કોઈ પણ પરિસ્થિતિમાં થવા સર્જાયેલો છે. કેમકે પૂર્ણ વિકાસને માટે જ તારું જીવન છે. એટલે નોકરી જેવી બાહ્ય પ્રવૃત્તિને એક આવશ્યકતા માનીને સ્વીકારી લેવી.

*

બીજી વાત પ્રેમ વિશે છે. તેના ઉત્તરમાં લખવાનું કે પ્રેમ કોઈ રીતે બંધનકારક થતો જ નથી. જે બાંધે છે એટલે કે ગુલામની જેમ પરવશ કરી પોતાની સત્તા ચલાવે છે તે પ્રેમ નથી. તે તો મોહ છે. પ્રેમ તો હંમેશાં મુક્તિદાતા છે. તે તો બંધનથી ઉન્મુક્ત કરનાર છે. માટે ઇન્દ્રિયતૃપ્તિનો પ્રેમ જે પૂર્ણ પવિત્ર પ્રેમ નથી, તેને સુસંસ્કૃત કરી આત્માના સીધા વ્યવહારમાં માણસે આવવું જોઈએ. પ્રેમમાં પણ વિકારનું તત્ત્વ કોક વાર(શરૂઆતમાં) આવે છે. પણ તેમાં ને મોહમાં મુખ્ય અંતર એ જ છે કે પ્રેમ મુખ્યત્વે ઇન્દ્રિયો, મન ને શરીરથી પર કોઈ તત્ત્વના આકર્ષણરૂપે પ્રકટ થયેલી વસ્તુ છે, જ્યારે મોહ કેવલ શરીરને ઇન્દ્રિયો પર જ મુખ્યત્વે રચાયેલી વૃત્તિ છે. એટલે પ્રેમના મૂળ સ્વરૂપને ઓળખવાથી પણ ખૂબ લાભ થાય છે. પ્રેમ

એ ઈશ્વરનું જ સ્વરૂપ છે એમ માનવામાં આવે તો પ્રેમ (ભલે સ્ત્રીનો, માતાનો કે કોઈનો પણ) કદી બંધનકારક થઈ શકતો નથી. એમ જ માનવું કે દિવ્ય અનુભૂતિ વાટે પ્રકટ થતો પ્રેમ જે દેવી જગદંબા સારીયે સૃષ્ટિમાં અનેકાનેક રૂપે વ્યાપી રહી છે તે જ પ્રેમનો-તે જ દેવીનો એક પ્રવાહ છે ને દિવ્ય અનુભૂતિ પણ તે જ મહાદેવીનું જીવંત પ્રતિરૂપ છે. આવી દઢ અનુભૂતિ આગળ વિકાર એક તિલમાત્ર પણ રહી શકતો નથી ને પ્રેમનો પવિત્ર સ્વાદ મળે છે. બસ. આ જ તો ઈશ્વર છે. આ જ તો ઈશ્વરનો પ્રવાહી પ્રેમોદ્રેક અવતાર ! ધન્ય હો આવી અનુભૂતિ કરનારને ! ગૃહસ્થજીવનમાં રહીને પણ આ ઉચ્ચોચ્ચ પ્રેમરૂપી પરમેશ્વરનો સાક્ષાત્કાર કરનારને !

*

સંધ્યાપૂજાની જરૂર હરેકને છે જ એમ નથી. તે તો એક વિધિ છે. મુખ્ય વાત તો એ છે કે તે દ્વારા ચિત્તશુદ્ધિ કરીને માણસે પોતાના પ્રેમના વર્તુલને વિશાલ બનાવવું જોઈએ, રાગદ્વેષથી પર થવું જોઈએ, ને ટૂંકમાં દૈવી સંપત્તિના અવતાર જેવું થઈ રહેવું જોઈએ. આ સ્થિતિ પછી સંધ્યા-પૂજા જેવી ક્રિયાઓ આપોઆપ ખરી પડે છે. પણ ઘણા પુરુષો તેવી ઉચ્ચોચ્ચ અવસ્થા પ્રાપ્ત થયા પછી પણ તેને સાચવી રાખે છે : જેમ કે તોતાપુરી. તારી પણ આ સ્થિતિ થાય એ સ્વાભાવિક છે. તેને માટે સંધ્યા ભલે ના કરે. પરંતુ રાતે અથવા સ્નાનાદિ કર્યા પછી વહેલી સવારે પૂજાને નામે પણ એક સ્થાને બેસવું તો જોઈએ જ. તે સમયે જપ કરવા બહુ ઉપયોગી છે. ૦॥–૦॥ કલાક જપ કરવા જોઈએ. તેની શરૂમાં ને અંતમાં પ્રાર્થના કરવી જોઈએ. ઉપરાંત દિવસના સારાયે ભાગમાં કોઈ પણ કામ કરતાં જપ માનસિક રીતે કરવાનો અભ્યાસ રાખવો જોઈએ. સંસારનો, કામિની કાંચનનો ને માનપ્રતિષ્ઠાનો મોહ છોડીને જેમણે પોતાનું જીવન ઈશ્વરપરાયણ કર્યું છે ને તે વાટે પરમ શાંતિ મેળવી છે એવા મહાપુરુષોના જીવનનું પણ વારંવાર

મનન કરવું જોઈએ. આથી પરાભક્તિ (જેમાં પ્રેમ ને આંસુનો સમાવેશ છે તે)નો વિકાસ થાય છે. આંસુને તથા પોકારોને જ સર્વસ્વ માની લેવાની જરૂર નથી. વિરહને ને વ્યાકુળતાને જ આખરી સ્થિતિ સમજી બેસી રહેવાનું નથી. પરાભક્તિની સાથે સાથે દિવ્ય દૃષ્ટિ પણ પ્રકટવી જોઈએ. જે ગોપીઓ શ્યામને માટે રોતી ને કકળતી હતી તે તેના દિવ્ય સ્વરૂપનું સ્થળે સ્થળે દર્શન પણ કરતી હતી : સારાયે જગતને તેનું પ્રકટ રૂપ પણ સમજતી હતી : આવી દિવ્યાનુભૂતિ પવિત્ર હૃદય વિના શક્ય નથી ને તે જ સાધનાનું સર્વસ્વ છે. વિધિ ને ક્રિયાઓ સર્વ બહિરંગ છે. આ પરમપાવની સ્થિતિ પ્રાપ્ત થયા પછી પરમ શાંતિ પણ પ્રાપ્ત થાય છે; આંસુ ને વ્યાકુળતા થાય ભલે પણ હૃદયમાં એક પ્રકારનો આનંદ હમેશાં રહે છે. કેમ કે પ્રીતમના મિલનનો નશો સારાયે જીવનમાં વ્યાપ્ત થઈ તેને કૃતકૃત્ય કરી દે છે.

*

વાસનાઓની પૂર્ણ નિવૃત્તિ વિના શાંતિ નથી. પણ નિવૃત્તિ સાચા અર્થમાં શક્ય નથી. વાસના મનુષ્ય વિકાસમાં બાધક પણ નથી. ફક્ત તેનું રૂપાંતર કરવું ઘટે છે. જે જાગ્યા છે ને જેના હૃદયમાં દૈવી ને આસુરી સંપત્તિનો સંઘર્ષ શરૂ થયો છે, તે બડભાગી છે. કેમ કે આજે નહિ તો કાલે પણ વાસનાને પૂર્ણ પવિત્ર કરી તે કૃતકૃત્ય બનશે. પણ કમભાગી તો તે છે જેને જાગૃતિ નથી, ને સાંપ્રત સ્થિતિને જ જે સર્વસ્વ માને છે. આ લોકોને શાંતિનો સાચો ખ્યાલ જ નથી.

*

પ્રિય ભાઈ ! ઈશ્વરને સર્વસમર્પણ કરવાનો આનંદ કેટલો બધો છે ! તે જ બધું સંભાળે ! આપણે કાંઈ પરવા નહિ. દુનિયામાં કદાચ આવા સંપૂર્ણ સત્યની અનુભૂતિ સ્વાભાવિક ના ગણાય. કિન્તુ અમારા એકાન્તિક કુદરતમય જીવનને માટે તો આ શ્વાસ લેવા જેટલી જ સાચી વાત છે. કેમ કે આ કુદરતી પહાડી પ્રદેશમાં વિનાયાચના અમે સાનંદ રહીએ છીએ, કેવલ

એના પ્રેમમદિરાની પ્યાલીને અધરે લગાવતાં જીવીએ છીએ. તેવી સ્થિતિમાં યોગક્ષેમની ચિંતા જે કાળજીથી તે વહન કરે છે તે વિચારતાં તો હૃદય ગદ્ગદ્ થઈ જાય છે, ને તેના પ્રેમ માટે આંસુમાં આભાર માન્યા વિના નથી રહેવાતું. ખરેખર, જેણે આ પરમ પ્રેમનો-પ્રેમ સાગરનો જરાય વિશ્વાસ પ્રાપ્ત કર્યો નથી તે જ સંસારની અનેકાનેક વસ્તુઓમાં ભટકે છે, નાહકની ચિંતા લઈને ફરે છે.

પ્યારા ! પ્રેમમદિરાની પ્યાલીને હાથમાં લઈ લો. તેને અધર પર ચઢાવી દો. જુઓ કેવો નશો ચઢે છે ! કેવો આનંદ આવે છે ! જીવનનું સાર્થક્ય આ એક પ્રેમ જ છે. તે પ્રેમની મદિરાના પ્રેમી થઈ જાઓ.

*

હરિશ્ચંદ્ર તથા બાબુભાઈ બંને નપાસ થયા તે જાણ્યું. કાંઈ નહિ. હિંમત તથા ધીરજ રાખી અભ્યાસ કર્યા વિના છૂટકો નથી જ.

અહીં વાતાવરણ ઘણું જ સુંદર છે. હમણાં હમણાં તો રાતે જ્યારે આકાશમાં ચંદ્રમા ખીલે છે ત્યારે આ શાંત એકાંત વનની કુટિયા અજબ શોભા ધારણ કરે છે. વરસાદ શરૂ થાય છે ત્યારે પણ અજબ શોભા લાગે છે.

અહીં આશ્રમાદિ પ્રવૃત્તિ જેવું કંઈ જ નથી. ખાલી એક સ્વતંત્ર કુટી જ છે. સ્થાન સુંદર છે. પોલી વાંસળીની જેવી અમારી સ્થિતિ છે. અમે તો પ્રેમની મદિરા પીને પાગલ થયેલા પ્રેમી છીએ ! જેમ ફૂંકવામાં આવે છે તેમ સૂર રેલીએ છીએ ! હા, સારાયે વિશ્વમાં એક જ તત્ત્વની અનુભૂતિ થવાથી ને શાંતિ તથા આનંદને હૃદયમાં જ લઈને ફરતા હોવાથી હરેક કાળ ને દેશમાં અમને આરામ રહે છે.

–શ્રીયોગેશ્વરજી

*

॥ યોગનું સાચું રહસ્ય ॥

દેવપ્રયાગ,

તા.૩૦ નવે.'૪૫

પ્રિય નારાયણ,

તારો પ્રેમપૂર્ણ પત્ર મળ્યો. વાંચી આનંદ થયો.

સૌથી સુંદર વાત તો યોગાશ્રમમાં જવાનું શરૂ કર્યું તે લાગી. જે ભાઈ અહીં આવવા ઈચ્છા કરતા હતા તે પણ યોગાશ્રમમાં જાય છે તે જાણી આનંદ થયો. બસ આવા જ રચનાત્મક નક્કર કાર્યની જરૂર છે. કેવલ ઈશ્વર ઈશ્વર કરવાથી ને ત્યાગી જીવનનાં સ્વપ્ન સેવવાથી કશું વળવાનું નથી. જો કે યોગની જે પ્રણાલિ આજકાલના યોગાશ્રમોમાં પ્રચલિત છે તે ઉપલકિયા જ છે. યોગનું સાચું રહસ્ય તેનાથી ઘણું દૂર છે, છતાં તેથી શરીર ખૂબ કેળવાય છે ને શુદ્ધ તથા સમૃદ્ધ બને છે એમાં શંકા નથી. તેની આજે ખૂબ જરૂર છે. વાસ્તવિક રીતે જોઈએ તો પૂર્ણ યોગમાં શરીરશુદ્ધિ એ પ્રાથમિક સોપાન જ છે, છતાં તે એક ખૂબ મહત્ત્વનું સોપાન છે. કેમ કે તે દ્વારા માનસિક શુદ્ધિ તેમજ એકાગ્રતા જળવાય છે. યોગની જે પ્રણાલિમાં શરીર તરફ દુર્લક્ષ રાખવામાં આવે છે ને તેને મલિન, નિર્બલ તેમજ જલદી ખતમ થાય તેમ રાખવામાં મહાત્માપન માનવામાં આવે છે તે કાંઈ સાચો યોગ નથી. તે તો કહેવાતા યોગમાર્ગીઓએ ઊભી કરેલી વિકૃતિ છે. આપણા દૃષ્ટિબિંદુ પ્રમાણે તો યોગી જેમ સારાયે વિશ્વને તેમ શરીરને પણ ઈશ્વરનું મંદિર માને છે, ને એ મંગલ મંદિરને હરહંમેશ પવિત્ર રાખી તે દ્વારા પરમ શાંતિ પ્રાપ્ત કરે છે, તથા સમય પર શરીરને પણ ચૈતન્યમય અથવા અમર બનાવી દે છે. આવું શરીર એ અવગણવાનો વિષય નથી જ.

સ્વતંત્ર વિચારની જરૂર છે ને તેવો વિચાર વિશુદ્ધ હૃદય વિના આવી શકતો નથી. અત્યાર સુધી સામાન્ય લોકોમાં યોગ તથા યોગીઓ વિશે વિચિત્ર વિચિત્ર ખ્યાલો પ્રચલિત થતા આવ્યા છે. ને તેવી જ રીતે યોગી કે મુક્ત મહાપુરુષોનો એક વર્ગ પણ તેને પુષ્ટિ આપતો આવ્યો છે. આવા પુરુષો જનસેવાને અજ્ઞાન માને છે, લોકકલ્યાણને ભ્રમ કહે છે, તથા કેવલ ત્યાગ પર જ જોર દે છે. લોકોનાં દુઃખની વાત જોઈને કરુણા ઉત્પન્ન થવી તેને તેઓ ચંચલતા તથા હૃદયની દુર્બળતા કહે છે. જગત કલ્યાણના પ્રશ્નોથી તેઓ અલગ રહે છે. આ કંઈક અંશે ઠીક પણ છે, કેમ કે નિતાન્ત એકાંત ને પૂર્ણ આંતરબાહ્ય ત્યાગ તેમજ કેવલ આત્મતલ્લીનતા વિના પરમ શાંતિનું મંદિર ઊઘડી શકતું નથી. જે બધુંયે ભૂલી જઈને કેવલ તેના જ ચરણે સમર્પિત થઈ જાય છે તેનું જ આલિંગન વહાલા પ્રભુ કરે છે ને તે જ પૂર્ણ પ્રિયતમનો પ્યાર પામી શકે છે. તે વિના બધું અશક્ય છે, પણ આ તો એક સાધના રહી. તેનો અર્થ એવો નથી કે જગત પર યા તો તેને લગતા પ્રશ્નો પર તિરસ્કાર કે ઘૃણા ઊપજે. જો વાસ્તવિક યોગીને માટે સર્વ કાંઈ ઈશ્વર જ હોય-ને છે જ, તો જગતને પણ તે શા માટે અવગણે ? આ બાબતમાં આજે આપણા ગુરુ ભગવાન બુદ્ધ થઈ શકે છે જેમણે દુનિયાનાં દુઃખ દેખી, અનુકંપિત થઈ, તેને દૂર કરવા સ્વયં સાધના કરી. આ જ માર્ગ આજે હિતાવહ છે. જે દિવસે ભારતની એકાંતિક આધ્યાત્મિકતા ને તપસ્યા, જીવનની સાથે હસ્તમેળાપ કરશે ને જગતની વાસ્તવિકતા પર પ્રકાશ ફેંકશે તે જ દિવસે ભારત ખરેખર જાગશે, જગદ્‌ગુરુ બનશે, ને જગતને તારશે.

કેવલ ભક્તિ કે ભાવાવેશ ને જ્ઞાનથી આજે કાંઈ જ વળશે નહિ. મનુષ્યે અવિરત પ્રયાસ કરી પોતાની આત્મતૃષાને વિરાટ

બનાવવાની જરૂર છે. તે જ દ્વારા તે પ્રબળ શક્તિ પ્રાપ્ત કરશે. આવી શક્તિની ને તેથી વિભૂષિત યોગીવરોની ભારતને અને તે દ્વારા સારાયે જગતને જરૂર છે ને તે કાર્ય જરૂર થશે. એમાં લવલેશ સંદેહ નથી.

ભારતનાં દુઃખ જોઈને કોનું કલેજું કંપી નહિ જાય ? પરંતુ દુનિયાની સ્થિતિ પણ તેવી જ દુઃખદ છે. સાથે સાથે એ એટલું જ સત્ય છે કે ભારત એ જ જગતની ચાવી છે ને તે વિના જગતની શાંતિનું દ્વાર ઊઘડી શકવાનું નથી. ઈશ્વરની લીલાને કોણ જાણી શકે છે ? પણ જે ન જાણતા હોય ત્યારે તેના પર અવિશ્વાસ કરી નિરાશ થવું જોઈએ નહિ, ફક્ત તેને જોઈ રહેવું જોઈએ. પાછલા યુદ્ધમાં જે થયું તે પણ સહેતુક જ છે. નહિ તો કદાચ ભારત તેમજ સારાયે જગત પર વધારે મોટું દુઃખનું વાદળ આવત. આજની સ્થિતિ કરુણ છે પરંતુ ભારતના ભાગ્ય વિશે જરાય સંદેહ નથી. ભારતની સ્વતંત્રતાનો પ્રશ્ન ઈશ્વરે પોતે હાથમાં લીધો છે. એમાં જરાય મીનમેખ થવાનો સંભવ નથી. સુભાષચંદ્રનો પ્રયાસ ભારે પ્રશંસા માગી લે છે. એક વીર આઝાદીનો ઈચ્છુક જે કરી શકે તે જ તેમણે કર્યું છે. પરંતુ અહિંસાનો માર્ગ જ ભારતનો મહામાર્ગ છે એ પણ સમજી લેવાની જરૂર છે.

*

ચોક્કસ કાર્ય દિશા માટે પ્રેરણા થાય એ સમય હજી દૂર છે. હમણાં તો યોગસાધના કરી શરીર મનને સુંદર બનાવવાની જરૂર છે. બ્રહ્મચર્ય સાથે જ્ઞાનભંડોળ અને હૃદયની દિવ્યતા સાચવવાની છે. તે જ મુખ્ય વસ્તુ છે. હંમેશાં જીવનનું ઉચ્ચોચ્ચ ધ્યેય રાખવું જોઈએ. યાદ રાખો કે તમારા કરતાં ને તમારા સંકલ્પ કરતાં વધારે મહાન જીવન તમને કોઈ પ્રદાન કરી નહિ શકે. દરેક મનુષ્યનું જીવનનું લક્ષ્ય અલગ અલગ હોય છે. કાર્ય

કરવાની પદ્ધતિ પણ જુદી હોય છે. ગાંધીજી જે કાર્ય કરવા આવ્યા છે તે કાર્ય તે કરશે જ, પણ અરવિંદને તે કાર્ય માટે ફરજ પાડી શકાય નહિ તેમજ તે ન કરવા બદલ દોષ પણ દેવાય નહિ. જે કામ અરવિંદનું છે ત્યાં ગાંધીજી ચંચુપાત પણ કરવાની જરૂર નહિ જુએ મુખ્ય વસ્તુ એ છે કે નાનાં નાનાં કાર્યોમાં ને નજીવી ચળવળોમાં ક્ષણિક આવેશને લઈને તારા જેવા આત્માએ બલિ થવાની જરૂર નથી. તારું જીવન ઉચ્ચ આધ્યાત્મિક આદર્શ માટે છે. ઈશ્વરપ્રાપ્તિ એ જ તારા જીવનનો મહિમા છે, એ ભૂલવું જોઈએ નહિ. હરેક ક્ષણ આ વાતને દૃષ્ટિ સમક્ષ રાખીને જ મુંબઈની નાની-મોટી સડકોમાં ફરવાની જરૂર છે. ત્યારે તે સડકો મુક્તિના મહાન માર્ગ થઈ જશે. આત્માની પ્રાપ્તિ થાય નહિ ત્યાં લગી જીવનનો ચરમ આદર્શ સમજી શકાતો નથી. ભગવાનની દયાથી પૂર્વજન્મનું પણ સ્મરણ થાય છે એમ મેં તને એક વાર કહ્યું હતું, ને તે વખતે આ જીવનનું કાર્ય પણ સ્પષ્ટ સમજાય છે. આ વાત કેવલ અનુભવની ને ઈશ્વરની કૃપાની છે.

ઈશ્વરની કૃપા વિના જીવનની યથાર્થતા પ્રાપ્ત થતી નથી. ધન, સંપત્તિ ને ભોગ જેવી બાહ્ય વસ્તુઓમાં રહેતી આજની દુનિયા જીવનના પરમ સત્યથી તેમ જ તેની યથાર્થતાથી ખૂબ જ દૂર છે. અમારી આગળ તો તે એક વામન જેવી છે. સાચું સુખ ને શાંતિ તેનાથી કેટલે દૂર-આકાશના ચંદ્ર જેટલી દૂર છે ! ને આકાશ એટલે અવકાશ, જે કદી પ્રાપ્ત થાય જ નહિ. પણ જીવનની યથાર્થતાનો મહિમા ને ઈશ્વરની શ્રદ્ધાભક્તિ-દિવ્ય જીવનની રુચિ જગતમાં ફરી પ્રકટ થશે. વારંવારના સંહાર એ તો તેને માટેની થપ્પડો છે.

ભાઈનો પત્ર તો અહીં આવ્યા પછી આ વરસે એક પણ

મળ્યો નથી. રામદાસે કુશળ સમાચાર મળ્યા છે એમ લખ્યું હતું :

*

જ્યાં શુદ્ધ પ્રેમ છે ત્યાં બે અલગ લાગે તોય આત્મા કે હૃદય એક જ છે, શરીર ભલે જુદાં હોય. શરીરથી પર જે આત્મરૂપે પ્રેમનું તત્ત્વ રહેલું છે તે હાથમાં આવી જતાં ભેદ રહેતો નથી. આવું હૃદય જેમ પાસે રહે. તો આનંદ આવે તેમ તેનાથી છૂટું પડવાનું થાય તો દુઃખ પણ થાય એ સ્વાભાવિક છે. કેમ કે પોતાનો જ આત્મા-પોતાના જ હૃદયનો એક ભાગ છૂટો પડ્યો એમ લાગે છે. એમાં કાંઈ કચાશ નથી. એ તો પ્રેમનું પરમ પવિત્ર સ્વરૂપ છે. ફક્ત દૃષ્ટિ કે ભાવના શી છે તે જોવું જોઈએ. દુઃખ કોઈ શારીરિક કે ઈન્દ્રિયજનિત વાસનાને માટે થતું હોય તો તે દૂષણ છે. પણ જેનો વિયોગ અનુભવાય છે તે વ્યક્તિમાં ઈશ્વર જેવી પવિત્ર ભાવના હોય ને દુઃખ સ્વાભાવિક તેના વિયોગનું જ થતું હોય તો તે એક ભૂષણ છે. એક ભક્તના ઈશ્વર પ્રત્યેના પ્રેમભાવથી આ જરાયે કમ નથી. અલબત્ત જે શુદ્ધ પ્રેમ છે તે તો વિરહ ને મિલન બંનેમાં દિવ્ય જ રહે છે, પરંતુ વિરહ એ પ્રેમની એક કસોટી ને તેને દૃઢ-વધારે દૃઢ કરનારી કડી છે.

*

દુન્યવી કામોને માટે તો હંમેશ માટે ઓડકાર ખાઈને સંતોષ માની લેવાની જરૂર છે. એમ ન થાય તો ઓછામાં ઓછું ચિત્ત તેમાં આસક્ત કરવાની જરૂર છે. દુન્યવી રીતે સંપન્ન હોવું એક વાત છે ને તેમાં કીટની પેઠે આસક્ત હોવું એ બીજી જ વાત છે. તેવી આસક્તિ ન જોઈએ. ખૂબ આસક્તિ ને અવિરામ આત્મસંતોષ પોતાના વિકાસને માટે રાખવાની જરૂર છે. જ્યાં

લગી જીવન છે ને તેમાં કાંઈક પણ પ્રાપ્ત કરી લેવાની અનુકૂળ ઘડી છે, શક્તિ છે, ત્યાં લગી ગાડીને એકાદબે નાનાં સ્ટેશનોએ અટકાવી દેવાની જરૂર નથી—ઠેઠ પેશાવર સુધી ફ્રંટિયર મેલને લઈ જવાની જરૂર છે. આ માર્ગ અનંત છે ને માણસે હરહંમેશ તેમાં વિદ્યાર્થી થઈને જ વિચરવું જોઈએ. જ્યાં સુધી આત્મદર્શન કે ઈશ્વરદર્શન ન થાય અને તે પછી પણ બીજી અનેક વસ્તુની પ્રાપ્તિ સાથે લોકોત્તર દૈવી-શક્તિ પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં લગી પ્રયાસ કરતાં જ રહેવું જોઈએ. અરવિંદ જેવા મહાયોગી આજે ૩૦-૩૫ વરસથી એક સ્થાને એકાંતવાસ સેવી ઊંડી તપસ્યામાં લાગી ગયા છે ! કેવી અલૌકિક વસ્તુ ! શું તેમની પાસે આજના કહેવાતા વેદાંતીઓની જેમ ‘અમે તો સ્વભાવથી જ મુક્ત છીએ’ એમ કહીને ખોટો આત્મસંતોષ મેળવવા જેટલું જ્ઞાન નથી ? તેમનું મહાન વિશાળ જ્ઞાન ને તે સાથે આવી દૈવી સાધનાનો વિચાર કરીને દુન્યવી લોકોએ પોતાની ક્ષુદ્ર અવસ્થા માટે રડવું જોઈએ. જે મહાત્મા-પુરુષો (જ્ઞાનેશ્વર તથા રામકૃષ્ણદેવ જેવામાં) સર્વ કાંઈ કરવાનું સામર્થ્ય હતું, ને જે હંમેશ માટે કૃતકૃત્ય હોઈ સંસારના બાહ્ય રૂપરંગને તૃણવત્ સમજતા હતા; રાજરાજેન્દ્રોના વૈભવને પણ જે ક્ષુલ્લક જાણતા હતા, તેવા મહાપુરુષોનો વિચાર કરતાં કેવલ શરીર ભોગ ને સાંસારિક વાતોનાં બડેખાં બની બેસી રહેનાર આજના અધિકાંશ મનુષ્યો શું ક્ષુદ્ર ને કેવલ ક્ષુદ્ર નથી લાગતા ? ખરેખર તે બધા બાળક જેવા જ અજ્ઞાન લાગે છે જે હરહંમેશ પોતાને જ હાથે સમુદ્ર કે નદીના તીર પર રેતીનાં ઘર બનાવે છે ને ભાંગે છે ! આ ઊંઘમાંથી જે હંમેશને માટે જાગ્યા છે તેને ધન્ય છે ! જે સત્યને પંથે પડી ગયા છે તેમને તેથીયે વધારે ધન્ય છે ! ને જેમણે તે પંથનો પ્રવાસ પૂર્ણ કરી સદાની શાંતિ મેળવી લીધી, કૃતકૃત્યતા પ્રાપ્ત કરી, તેમની

ધન્યતાનું તો કહેવું જ શું ? તેમનાં તો દર્શન, સ્પર્શ ને પરિચય જેને પ્રાપ્ત થાય તે પણ સદાને માટે ધન્ય છે ! સત્યનો માર્ગ હરેકને માટે ખુલ્લો છે, ને હર કોઈ તેનો પ્રવાસ પૂરો કરી શકે છે. માત્ર અતૂટ નિશ્ચય, શ્રદ્ધા ને ધીરજ જોઈએ.

*

ભારત અજ્ઞાન ને દરિદ્રતાની ઘોર નિદ્રામાં હતું. તેનો અનવરત વિકાસ ચાલુ હતો પરંતુ તે માત્ર અંધ અનુકરણ હતો. ઈશ્વર તથા આધ્યાત્મિકતા જેવી વસ્તુમાં તેના પાશ્ચાત્ય શિક્ષાપ્રાપ્ત યુવકોને વિશ્વાસ રહ્યો ન હતો. આવે સમયે ભગવાન શ્રી રામકૃષ્ણદેવનો આવિર્ભાવ થયો. ત્યાગ ને વૈરાગ્ય તથા પ્રેમના પ્રતીક જેવા આ અવતારી પુરુષે ઈશ્વરની પૂરી નિષ્ઠા જીવનમાં મૂર્ત કરી બતાવી ને વિવેકાનંદ જેવા મહાપુરુષને તૈયાર કરી ભારતની પતન ઘડીને ઉગારી લીધી. દરિદ્રનારાયણ પ્રત્યેની તેમની દયા પ્રશસ્ય હતી. ગાંધીજીએ આગળ વધીને ભારતની કાયાપલટ કરી નાખી. પરંતુ તેમની કાર્યપ્રણાલિ અલગ રહી. સમસ્ત દેશમાં જાગૃતિ છવાઈ ગઈ. પરંતુ ભારતની સાધનાને માટે આ જ કાંઈ સર્વ નથી. દરિદ્રસેવા ખૂબ ઊંચી વસ્તુ છે પરંતુ તેમાં પડનાર માણસ સમય પર પોતાની ઈશ્વરપ્રાપ્તિની વાત ભૂલી જાય છે. આ ઠીક નથી. પહેલાં પોતે ઈશ્વરદર્શન કરી જીવનની યથાર્થતાની ઉપલબ્ધિ કરવાની જરૂર છે. પછી સેવા આપોઆપ થશે. ઈશ્વરત્વની પ્રાપ્તિ ભારતની સાધનાનો પ્રાણ છે. તે પ્રત્યે જરાય દુર્લક્ષ કરી શકાય નહિ. દરિદ્રસેવા પણ એ જ મહા સિદ્ધાંત પર અવલંબે છે. આવો જ પુરુષ વિશ્વને માટે આદર્શ થઈ શકે જેણે સ્વયં સાધના કરી ઈશ્વરપ્રાપ્તિ કરી હોય ને જેનામાં માનવપ્રેમ-દુઃખિત જગતનાં દુઃખ દૂર કરવાની તીવ્ર લાગણી હોય. ભગવાન બુદ્ધ, ચૈતન્ય ને

રામકૃષ્ણ આવા પુરુષો હતા. ગાંધીજીનું કાર્ય દેશની બાહ્ય કાયાપલટનું છે. સાધના કે સાધનાની આંતર બાજુ પર તેમનો નિર્દેશ નથી ને તેમને માટે તે બરાબર પણ છે. પરંતુ જગતના દુઃખથી ક્ષુબ્ધ પ્રેમાળહૃદયી પુરુષવર ઈશ્વરત્વના પ્રતીકરૂપે, ભારતના રંગમંચ પર અવતીર્ણ થશે એ નિઃસંદેહ છે. રામકૃષ્ણદેવે કહ્યું હતું : ''જ્યાં લગી દુનિયામાં દુઃખ હશે ત્યાં લગી બંધનગ્રસ્તને મુક્ત કરવા હું અવતીર્ણ થઈશ.'' આવા દૈવી મહાત્માના શબ્દો મિથ્યા ના થાય. તેવી શક્તિ દ્વાર જ જગતની સમસ્યાઓનો મૂળભૂત ઉકેલ થશે.

*

એટલે જીવનને પ્રેમ તથા ભક્તિથી ભરી દેવાની જરૂર છે. વાસના ને વિષયનાં બંધનોથી મુક્ત થવાની જરૂર છે. ને જીવનની સ્વલ્પતાનો વિચાર કરી ઈશ્વરપ્રાપ્તિમાં જરાય ઢીલ કરવાની નથી. જેમ બને તેમ જલદી ધ્યેયપ્રાપ્તિ કરવાની છે. જે પોતે જ મુક્ત નથી તે જગતને દુઃખમુક્ત શું કરશે ? તમારામાં જગતનું દુઃખ ફેડવાની શી શક્તિ છે ? ઈશ્વરપ્રાપ્તિ પછી ઈશ્વર તમને દૈવી શક્તિ પણ આપશે. તે વખતે તમે ઈશુ ને બુદ્ધ તથા ચૈતન્ય ને રામકૃષ્ણની જેમ માત્ર સ્પર્શ કે સહવાસથી જ અનેકને દુઃખમુક્ત કરી શકશો, રોગથી રહિત બનાવશો. એટલે આવશ્યકતા છે પહેલાં સ્વયં શક્તિના પુંજરૂપ સૂર્ય બનવાની. ભગવાનની પ્રાર્થના ને નામસ્મરણ સુંદર સાધન છે.

આધ્યાત્મિક ભાવ બની રહે તે માટે સંતમહાત્માઓનાં જીવન વારંવાર વિચારવાની તથા ગીતા પ્રમાણે જીવન જીવવાનો પ્રયાસ કરવાની જરૂર છે.

*

માતાજીને તું પત્ર લખે છે તે એક અપૂર્વ આનંદનો વિષય છે. મારા નાનાશા હૃદયમાં તેમના પ્રત્યે ખૂબ ખૂબ માન છે, ને એક જનની તરીકે નહિ (તે ભાવ તો હૃદયમાં ઊઠતો જ નથી) પણ એક આદર્શ માતા તરીકે હું તેમને પૂજ્ય બુદ્ધિથી જોઉં છું તથા તેમનાં પવિત્ર ચરણોની ધૂલિને માથે ચઢાવવામાં ગૌરવ માનું છું. તેમના ગુણો ખૂબ પ્રશંસનીય છે. જો કે જીવનભર તેણે દુઃખ જ વેઠ્યું છે, ને નાની વયે વૈધવ્ય પ્રાપ્ત કરીને આજ લગભગ ૪૨-૪૩ની વય સુધી સંકટ સહન કર્યું છે, પણ તેમનો પરમ પ્રેમ, તેમની નિઃસ્વાર્થતા ને દુઃખને ભૂલી જવાની વૃત્તિ તેમજ દયાળુતા જેમણે જોઈ હશે તે જ જાણશે. શું તને આટલું નથી સમજાતું કે જે નારીએ હસતાં હસતાં પોતે જેને પુત્ર કહે છે તેના આધ્યાત્મિક જીવનમાં સહકાર આપ્યો ને તેના કંઠમાં હિમાલય જતાં હાર પહેરાવ્યો એનો મહિમા કોઈપણ સ્વાર્થ ત્યાગી મહાનારીથી કમ નથી ? તેઓ એક જીવનમુક્તા છે. ઈશ્વરે તેમને દર્શન પણ તેમની ભક્તિ તથા સરલ હૃદયને વશ થઈને દીધું છે. તેમનો પુત્રભાવ હવે તો છેક જ ઊડી ગયો છે. શું આ સ્ત્રીનો મહિમા કોઈ પણ અવતારી પુરુષની માતાથી ઓછો છે, તેમજ શું તેમનો ત્યાગ પણ પૂજાને પાત્ર નથી ? તેમને પત્ર જરૂર લખતો રહેજે. તેમનો પત્ર સહેલાઈથી ના આવે તો સરનામા સાથે જવાબી કાર્ડ લખવું જેથી તેમને ખૂબ જ સુગમતા થશે. મહિનામાં એક પત્ર તેમને લખવો એ કાંઈ મોટી વાત નથી. તેમને આનંદ થશે.

—શ્રીયોગેશ્વરજી

*

॥ સમયની વ્યર્થતા એ મોત ॥

દિવસો પર દિવસો ચાલ્યા જાય છે. માણસની મહામૂલી શક્તિ ને જિંદગી સમાપ્ત થતી જાય છે. એક મહાન અવસર, આત્મદર્શન કે ઈશ્વરદર્શન કરવાનો એક અપૂર્વ સમય વહી જાય છે. જે વાસનામાં જ રત છે, તે તો હંમેશને માટે કુંભકર્ણની નિંદ્રામાં છે : પરંતુ જ્ઞાનવાનને માટે સમય વ્યર્થ વહી જવો એ મોત છે. સાથે સાથે એ પણ વાત છે કે સંસારમાં માણસને પ્રતિકૂળતા વિશેષ છે. છતાં ધીર ગંભીર ને સત્યાન્વેષી થઈને જ રહેવું હરદમ ઉચિત છે. જેને ઉચ્ચ માનીએ છીએ તેને આચરતા થઈ જવામાં જ સાચું ડહાપણ છે. ધીરેધીરે માણસ ખૂબ વિકાસ પ્રાપ્ત કરી લે છે.

ઈશ્વરની દયાથી બધી જ પ્રતિકૂળતા અનુકૂળતા થઈ જાય છે. માટે પ્રેમ ને પ્રેમ જ સાધ્ય છે. આ ઈશ્વરી પ્રેમ જ સંસારમાં અમૃત છે, રસ છે, જીવન છે.

–શ્રીયોગેશ્વરજી

*

॥ જીવનનો આદર્શ ॥

ઋષિકેશ,

તા.૩૦ સપ્ટે.'૫૧

પ્રિય ભાઈશ્રી,

તમારો પ્રેમપત્ર જગન્નાથપુરીમાં મળ્યો હતો. તે પછી તરત અમે ત્યાંથી પ્રસ્થાન કર્યું ને હવે ઈશ્વરી પ્રેરણા પ્રમાણે દેવપ્રયાગ જઈએ છીએ. જગન્નાથપુરીમાં કુલ પંદર દિવસ રહ્યા. દરમ્યાન ખૂબ આનંદ રહ્યો. સમુદ્રકિનારે હંમેશાં ફરવા જવાનો આનંદ અજબ હતો. જો કે મોંઘવારી ને ગંદકી ત્યાં ખૂબ હતી, પરંતુ રહેવાની ધર્મશાળા ને મંદિર સુંદર હતાં. તેથી બધો સમય આનંદમાં વીતી ગયો.

ત્યાંથી મુંબઈ આવવા વિચાર હતો. તે માટે મેં નારાયણભાઈને સૂચના પણ લખી હતી. પણ કોણ જાણે કેમ, તેમનો ઉત્તર હજી સુધી મળ્યો નથી. મહુવાથી પણ નિમંત્રિત કરતો તાર આવ્યો હતો. પરંતુ માની ઈચ્છા જુદી જ હતી. ને તેની ઈચ્છા પ્રમાણે જ બધું થાય છે એ નક્કી છે. માણસ તો હથિયાર માત્ર છે. તે ઈચ્છાને માન આપીને આવતી કાલે અમે દેવપ્રયાગ પહોંચીશું. હવે વરસાદ નથી. એટલે ખાસ મુશ્કેલી નહીં પડે. વળી ઠંડી પણ હજી શરૂ થઈ નથી. આબોહવા એકંદરે ખૂબ સારી છે. વળી ત્યાં રહેવાનો વિચાર પણ વધારેમાં વધારે દિવાળી સુધીનો જ છે. તે પહેલાં નીકળાય તો ઠીક, નહિ તો દિવાળી બાદ ગુજરાત તરફ આવવા નીકળીશું. ઈશ્વરની લીલામાં કંઈ ને કંઈ રહસ્ય જરૂર હોય છે. તે પ્રમાણે આ વખતે ફરી દેવપ્રયાગ લઈ જવામાં 'મા'ની કંઈ દૈવી ઈચ્છા જરૂર હોવી જોઈએ. 'મા'ની કૃપા થઈ જાય તેને માટેના મારા પ્રયાસ લાંબા વખતથી ચાલુ છે. તેની પૂર્ણાહુતિ માટે આ પ્રસંગ 'મા'એ

છેલ્લે છેલ્લે યોજ્યો છે એમ મને લાગે છે. સાધનાને સફલ કરવા દેવપ્રયાગનિવાસ દરમ્યાન મારાથી બને તેટલા પ્રયાસ હું જરૂર કરીશ, ને શ્રદ્ધા છે કે 'મા'ની પૂર્ણ કૃપા મેળવી શકીશ. દિવાળી પહેલાં આ વસ્તુ સાધી શકું તો મારું જીવન સફળ થઈ જાય ને, દેવપ્રયાગ અમરધામ બની જાય. તેમ જ ગુજરાત યાત્રા મારે માટે મંગલ નીવડે. શ્રદ્ધા ને આશા તો પૂરી છે. બાકી કામ 'મા'ના હાથમાં છે. શું થાય છે તેની ખબર હવે પછીના દિવસોમાં પડશે. ને તે પ્રમાણે સમાચાર આપી શકીશ હાલ તો આટલું જ બસ છે.

સંસારનાં અનેકવિધ આવરણો વચ્ચે રહીને પણ સમજુ માણસે કદી ભૂલવું ના જોઈએ કે માનવજીવનનો આદર્શ ઈશ્વર પ્રાપ્તિ છે. આ આદર્શ પ્રત્યે સદા જાગ્રત રહી તેને પોષક જીવન બનાવવા માણસે સદા પ્રયાસ કરવો જોઈએ. જીવન અત્યંત કીમતી છે. તે કેવલ ભોગવિલાસ માટે કે જેમતેમ જીવી જવા માટે મળેલું નથી. તે તો મુક્તિનું દ્વાર છે. મનુષ્યત્વમાંથી દેવત્વ ને છેવટે ઈશ્વરત્વ મેળવવાનું તે તો મહાન સોપાન છે. ક્ષુદ્ર વૃત્તિ ને વિકારોને વશ કરી, મનને સ્થિર કરી, અહંતા ને મમતા તેમજ આસક્તિને હઠાવી દઈ પરમાત્માની આરાધના કરવાનું તે ક્ષેત્ર છે. તે ક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરી કેટલાય બડભાગી માનવો વીતરાગ, પૂર્ણ ને મુક્ત બની ગયા. જીવનની કીમત તે સમજી ગયા, ને તેથી ક્ષણેક્ષણ તેમણે એવી રીતે ખરચી જેથી આત્મ-સુધારણા દ્વારા તે પરમપદની પ્રાપ્તિ કરી શક્યા. જે એક માણસે કર્યું છે તે કોઈ પણ કરી શકે છે. દરેકની પાસે વિવેક છે. ને પોતાની શક્તિનો ઉપયોગ કરવા સૌ કોઈ સ્વતંત્ર છે. પણ વધારે ભાગના માણસો ધૂળ જેવા સંસારના પદાર્થો પાછળ જ શક્તિ વેડફે છે, ને જીવનનો પૂર્ણતા માટે ઉપયોગ કરી શકતા નથી એ ખૂબ દયાજનક છે.

તમારા જીવનમાં છેલ્લે છેલ્લે જે પ્રસંગ બની ગયો તે પરથી તમે હવે મન હઠાવી લીધું છે તે જાણી મને આનંદ થયો છે. આ જીવનને

ઉજ્જવળ બનાવવું હોય, ને કોઈ મહાન આદર્શ માટે તેને ફના કરવું હોય તો લાગણીને ઉશ્કેરી મૂકી બેચેન બનવાને બદલે પ્રત્યેક પ્રસંગનો સ્થિરતાથી ને નિષ્પક્ષપાત રીતે વિચાર કરીને કોઈપણ વ્યક્તિ કે વસ્તુમાં બંધાયા વિના જ જીવવું જોઈએ. મમતા ને આસક્તિ સદાયે દુઃખદાયક હોય છે. તેનાથી પર થઈને સંસારમાં અનાસક્ત બની જીવવું કપરું છે. પણ જીવનનો સાચો સ્વાદ અનાસક્ત થવામાં જ રહેલો છે. તે પછી જે જાગે છે તે પ્રેમ નિઃસ્વાર્થ, વિષયસુખની ઈચ્છા વિનાનો, ને તેથી સુખદ હોય છે. આજે સંસારમાં વિદ્વાન ને મોટા કહેવાતા ઘણા લોકો વિષયી પ્રેમસંબંધમાં જ પડેલા છે. માનવતાની તે શરમ છે. મમતા કેવળ ઈશ્વરમાં જ હોવી જોઈએ. હૃદયનું સમર્પણ કેવળ ઈશ્વરને જ થવું જોઈએ. ને સ્વાર્થસંબંધ પણ તેની સાથે જ થવો જોઈએ. પણ આ જ્ઞાન માણસને કવચિત જ થાય છે, ને થાય છે ત્યારે કેટલીક વાર ઘણું મોડું થઈ ગયું હોય છે : સંસારની પાછળ તેની શક્તિ એટલી વેડફાઈ ગઈ હોય છે કે ઈશ્વરસાધનના કામમાં તે ભાગ્યે જ વળી શકે છે. મમતા ને લાગણીના ભાવને તમે જે હિંમતથી ખાળી દીધો છે તે માટે તમને ધન્યવાદ ઘટે છે. તે વર્તન 'વીર ક્ષત્રિયને' છાજે તેવું જ છે.

કામકાજ સારી પેઠે ચાલતું હશે. રામુભાઈ સાથે મનમુટાવ ચાલે છે પણ બીજું ચોક્કસ કામ મળે નહિ ત્યાં લગી તેમની સાથે નિભાવવું સારું જ છે. તમે ઘણાં કષ્ટ સહ્યાં છે. પ્રભુ તમને બદલો જરૂર આપશે. ફક્ત હિંમત ના હારતા. આશા ને ઉત્સાહથી કામ કર્યે જજો.

દેશમાં જવાનું થયું તે જાણ્યું. માતાપિતા કુશળ હશે. અનુકૂળતા હોય તો યોગ્ય લાગે તો સંબંધ કરી લેજો. તમારા જીવનમાં તે પણ જરૂરી છે.

માતાજી કુશળ છે. યાદ કરે છે.

—શ્રીયોગેશ્વરજી

*

॥ જીવનનું સુખ ॥

વડોદરા,

તા.૧૨-૧-૪૭

ભાઈ,

કેટકેટલા દિવસ થયા ! છેક આજે પત્ર લખી શકું છું. તે તરફ આવવાનું નિશ્ચિત નહોતું એટલે લખવાનું ઠીક પડતું નહિ.

તારો આ પહેલાંનો પત્ર મળ્યો છે. વાંચીને આનંદ થયો છે. બેને તારે માટે લખ્યું છે કે 'ના-ભાઈ ખૂબ જ પવિત્ર માણસ લાગે છે' તે અક્ષરશઃ સત્ય છે. ને હજી તો તેને તારો પૂરો પરિચય નથી. બાકી તારામાં જે વસ્તુઓ છે તે બધી ખૂબખૂબ મહાન છે, એમાં સંશય નથી. બેનનું હૃદય દૈવી છે ! વિકારની તેમાં ગંધ ન મળે. સ્વાર્થની વાસ નહિ. પ્રેમ જ્યારે પાર્થિવતાથી પર થઈને પોતાના મૂળ સ્વરૂપે પ્રકટ થાય છે ત્યારે તેનું સ્વરૂપ કેટલું વિશાળ, મહાન ને પવિત્ર હોય છે, તે આ મહાન આત્મામાંથી આપણને જાણવા મળે છે. ને ત્યારે જ સમજી શકાય છે કે પ્રેમ પણ એક એવી વસ્તુ છે, એવી સાધના છે, જે પરમેશ્વરનું દર્શન કરી શકે છે, જેનો પરમેશ્વરની સાથે અભેદ છે. આજના સમયમાં આવી મહાન પ્રેમભાવના ક્યાં હશે ? એ અલૌકિક પ્રેમ પૂજાને પાત્ર છે એમાં લવલેશ સંશય નથી.

આવવાનું હજુ નક્કી નથી. પણ ઈશ્વરેચ્છા હશે તો ત્રણચાર દિવસમાં આવી શકાશે. મનુભાઈની એવી ઇચ્છા છે.

જીવનનું સુખ કેવલ ઈશ્વરમાં જ છે. ઈશ્વર જ જીવનનો

આનંદ છે. ઈશ્વરને માટે જે મહાનપુરુષોએ સંસારમાંથી હાથ ધોઈ નાખ્યા તેમનો વિચાર કરીએ તો આજનો વ્યવસાયી માણસ કેવો લાગે છે ? જે મહાન શક્તિ, જે મહાન શરીર ને તક માણસને મળી છે તેનો ઉપયોગ કરી લેવામાં જ માણસાઈ છે. પણ દુનિયામાં આજે લાખો માણસો છે જે જીવન વિશે વિચારતા પણ નથી : જીવન શું ને તેનો ઉપયોગ શો, તેનું ધ્યેય શું, એ તેમની સમજ બહાર છે. બાહ્ય જીવનના રસ ને જીવનકલહમાં જ તેમની શક્તિ સમાઈ જાય છે. આ લોકો ભુલભુલામણીમાં છે. ને રતનને ખોઈ નાખે છે. એક દિવસ હતો જ્યારે સિદ્ધાર્થને જન્મ, મૃત્યુ જરા ને વ્યાધિનાં દુઃખ દેખાયાં હતાં, તેનો ઉપાય શોધવા તેણે નિશ્ચય કર્યો હતો : આજે પણ એ વસ્તુઓ છે : આપણી આંખે તે દેખાય છે, પણ સિદ્ધાર્થની ભાવના આજે કેટલાકમાં ઊઠે છે ? જે કંઈક સમજે છે તે તો તેથીયે કફોડું જીવન જીવે છે. મૂર્ખ રહેવું સારું છે, પણ સાચી વાતને જાણ્યા ને સમજ્યા પછી તેનું આચરણ ના કરવું, તેના અનુભવના સુખથી વંચિત રહેવું એ તો ખૂબ જ દયાજનક છે. એના મૂળમાં બે વાત છે : એક તો સમજે છે તેને આચરવાની નૈતિક હિંમત માણસમાં નથી, ને બીજું જે જાણે છે તેમાં તેનો પૂરો વિશ્વાસ નથી. પૂરો વિશ્વાસ હોત, તેની પૂરી જરૂર તે સમજત, તો તેને માટે મરી ફીટવાની હિંમત પણ તેનામાં આવત, ને તે વિના તે રહી જ ના શકત. આજે આવો વર્ગ પણ ઓછો નથી. એક રીતે કહીએ તો પ્રથમ વર્ગથી પણ વધારે છે. ને આપણા કેટલાંયે વિખવાદ, આપણાં કેટલાયે દુઃખ આ જ મૂળમાંથી આવ્યાં છે, આ જ કારણમાંથી જન્મ્યાં છે; વિચાર ને આચારની એકતાનો અનુભવ.

પરંતુ આચાર એ જ સુખ છે, જીવન છે, એમ સમજીને માણસે આચારશીલ બનવા વધારે ને વધારે પ્રયાસ કરવો જોઈએ, ને તેવા આચારમાં ધર્મ, દેશ, જાતિ કે દુનિયાની બીજી કોઈ શક્તિનો ડર રાખવો જોઈએ નહિ. ડર ત્યાં જ છે જ્યાં અસત્યનો પ્રભાવ છે : સત્ય છે ત્યાં ડર નથી. ત્યાં તો સદા અભય છે. આધ્યાત્મિક કે સાધનાની પરિભાષામાં આ વસ્તુને મુમુક્ષુત્વ કે લગન અથવા તીવ્ર ઈચ્છા કહેવામાં આવી છે. અને આ જ વસ્તુને કેળવવાની સાધકને જરૂર છે.

મનમાં દૃઢ નિર્ણય થઈ જવો જોઈએ કે વ્યાધિ, મૃત્યુ કે જરામય જીવનમાં ને પાર્થિવ વિષયોના જગતમાં સાચું કે સનાતન સુખ હોઈ શકે નહિ, ને તેથી તેને જ સર્વ કાંઈ સમજી લેવું એ ભ્રમણા છે : એથી રહિત જે પરમ પવિત્ર અવસ્થા-ઈશ્વર, તે જ સત્ય છે, ને તેની પ્રાપ્તિ ને વહેલામાં વહેલી પ્રાપ્તિ એ જ જીવનની સાર્થકતા છે. આવો દૃઢ નિરધાર હશે ત્યાં સંસાર કે શરીરનો મોહ ફરકી પણ શકશે નહિ. વિકાસના માર્ગ બધા જ ખુલ્લા થઈ જશે. સમય કે સંજોગો અનુકૂળ બની જશે, ને સમય આવશે જ્યારે શાશ્વત સ્થાનને આસને માણસ પ્રતિષ્ઠિત બની જશે. આ જ જીવનનું લક્ષ છે એ હરહંમેશ ધ્યાનમાં રહી જશે તોય અવનવીન પરિવર્તન ને લાભ થતો જશે.

શરીર સારું હશે જે યાદ કરે તેમને પ્રેમ.

—શ્રીયોગેશ્વરજી

*

॥ સતત પ્રયત્નશીલતા ॥

દેવપ્રયાગ,

તા.૧૬ માર્ચ'૪૬

પ્રિય ભાઈ,

પત્ર મળ્યો. આનંદ થયો. આ વખતે આ પત્ર સાથે એક પત્ર માતાજીને માટે પણ લખું છું. તે સરોડાને સરનામે (સાથે કંઈક લખીને) મોકલી દેજે.

અત્યારે રાત્રિનો સમય છે અને આ પત્ર લખવા બેઠો છું. રાત્રિ શુક્લ પક્ષની છે એટલે ચંદ્રમાનો પ્રકાશ અનેરો છે. ને નિંદ્રા તો 'યા નિશા સર્વભૂતાનાં તસ્યાં જાગતિ સંયમી' એ ન્યાયે ક્યાંથી હોય ? એટલે વિચાર થતાં લખું છું.

ગૃહસ્થાશ્રમની પ્રવૃત્તિમાં ને ખાસ કરીને ત્યાંના વ્યવસાયી જીવનમાં ખાસ કશું સાધનાવિષયક કાર્ય થતું નહિ હોય એ સંભવિત છે. એ પણ સાચું છે કે સાધનાનો માર્ગ હરેકને માટે નથી. (અહીં હું તીવ્ર સાધનાની અથવા તો સાક્ષાત્કારની તીવ્ર ઈચ્છાની વાત કરું છું.) જે પુણ્યશાળી આત્માઓએ પૂર્વજન્મમાં કાંઈક કર્યું હોય છે તે જ ઈશ્વરની કૃપાથી આ જન્મમાં આ સાધના માર્ગ તરફ તીવ્ર ગતિથી વળે છે, ને વિના રુકાવટે વધે છે. બીજાને માટે આ માર્ગ એટલો સહેલ નથી. કેમકે વાસના ને તૃષ્ણાપૂર્ણ જીવનમાં ઈશ્વરી પ્રેમનો ઉદ્ભવ સંભવ નથી. મને તારામાં પ્રથમથી જે એક ઊંચી આધ્યાત્મિક યોગ્યતાની ભૂમિકા લાગી છે. 'કાંઈ નથી થતું' માટે નિરાશ ના થવું. એમ નથી કે હરેક તીવ્ર સાધના કરવી જોઈશે ને પ્રાણાયામાદિ સાધનોમાં પારંગત પણ બનવું પડશે. મુખ્ય વસ્તુ ઈશ્વરી પ્રેમ છે. તેમજ પ્રેમથી પૂર્ણ સમર્પણ પણ આવશ્યક છે. આપણાં સર્વ કર્મોની અંદર ઈશ્વરની

પૂજાની ભાવના રહેતી હોવી જોઈએ ને જીવનનો ઉપયોગ એક શોખની વસ્તુ તરીકે નહિ પરંતુ સાધના કે સંયમની પાઠશાળારૂપે થવો જોઈએ. ગમે તેવા કર્મ કે પ્રવૃત્તિપરાયણ હોવા છતાં એક ક્ષણને માટે પણ ભૂલવું જોઈએ નહિ કે આ બધી બાજી બે આંખ ઉઘાડી છે ત્યાં સુધીની જ છે. ને જીવનનો સાચો ઉપયોગ આત્મદર્શન છે. કેટકેટલા મહાત્માઓ ને મહાન પુરુષો સંસારની પ્રલોભનાત્મક વસ્તુઓને સલામી ભરીને આ રસ્તે વળી ગયા, ને જીવન ધન્ય કરી ગયા. એ હંમેશાં યાદ રાખવું જોઈએ. એથી પ્રમાદ ને આળસ કે જડતા દૂર થઈ જશે.

જીવનના પરિપૂર્ણ અનુભવ માટે કોને માટે કયી ક્ષણ નિર્મિત છે તે કેવલ ઈશ્વર જ જાણે છે. મનુષ્યે માત્ર ઈચ્છા બનાવ્યે રાખવી જોઈએ, ને બનતી રીતે જીવનને આદર્શ બનાવવા પ્રયત્નશીલ રહેવું જોઈએ. યાદ રાખો કે તીવ્ર ઈચ્છા જ એક વાર બધાંય આવશ્યક ઉપકરણો લાવી દેશે ને તે સમયે અચિંત્ય લાભ મળશે.

પણ શાંતિથી જડની જેમ સૂવાનું કામ નથી. જીવન ખૂબ વેગથી ચાલે છે જે ઉત્તમમાં ઉત્તમ સમજીએ છીએ તેને આચારમાં ઉતારવા સતત પ્રયાસ કરવો જોઈએ. તો આ જ જીવન ઉજ્જવલ બની શકશે.

હા, પ્રાર્થના ખૂબ ઊંચી વસ્તુ છે. ઈશ્વરની સાથે તેના દ્વારા અનુસંધાન થઈ શકે છે. પ્રાર્થના વખતે હરહંમેશ ઈશ્વરને કહેવું જોઈએ કે, હે પ્રભુ ! અમને તમારી વધારે ને વધારે પાસે લેતા જાઓ. અમારા હૃદયને શુદ્ધતર બનાવો. ને અમારું જીવન સત્યપર બનો. સંસારની પ્રવૃત્તિમાં અમે તમને કદી પણ ભૂલીએ નહિ.

—શ્રીયોગેશ્વરજી

*

।। સંસાર-એક પાઠશાળા ।।

પ્રિય,

સંસારના અનેકરંગી જીવનમાં સ્થિર મન કે ચિત્તની સ્થિરતા રાખવી એ જ જીવન છે, ને એક યોગીનું જીવન છે. સામાન્ય ને અસામાન્ય મનુષ્યોમાં મુખ્ય ફેર આ જ વિષયમાં પડે છે. અસામાન્ય મનુષ્ય તેમને કહું છું, જેમનું જીવનધ્યેય સાધારણ મનુષ્યની જેમ કેવલ ખાવું, પીવું ને મરવું તથા વિષયાનંદ નથી, જે જીવનના ઉન્નતિકરણમાં માને છે, તથા આત્મબળના સિંહાસને આરૂઢ થવા બનતો પ્રયાસ કરે છે. જીવનની કે સંસારની ગતિ હીંચકાના જેવી અથવા નદી જેવી છે જે હંમેશાં અસ્થિર છે. પરંતુ આ અસ્થિરતાને લીધે જ તેનું મહત્ત્વ ને તેનો આનંદ છે. જેનામાં બલ નથી તે તો વૃત્તિના દાસ થઈને આ નદીમાં ડૂબી જ જાય છે, પરંતુ જેના હાથમાં તાકાત છે, બાહુમાં બળ છે, ને અંતરમાં અડગ વિશ્વાસ તથા નિશ્ચિત આદર્શની નેમ છે, તે કદી કર્તવ્યચ્યુત થતા નથી, ને જોતજોતામાં નદીવિહારનો આનંદ પણ લે છે, ને તેની પાર પણ પહોંચી જાય છે. તેની નાવને બાધક થાય એવી કોઈ જ તાકાત નથી. ને ખરી રીતે તો જે મરજીવા છે, વીર છે, તેમને નદી કે સાગરની આવી સાહસભરી સફર ગમે છે. તેમને તો જ્યાં જીવ-સટોસટ સોદો ના હોય ત્યાં ગમતું જ નથી, ને જ્યાં પ્રાણની બાજી લગાવવાની

હોય ત્યાં તે હસતાં હસતાં કૂદી પડે છે. જીવનનો આનંદ પણ તેની વિવિધતાને લીધે જ છે, ને એક મરજીવાની જેમ હરહંમેશ તેમાં રહેવું જોઈએ. સંસાર વ્યર્થ નથી, સત્ય છે. તે એક પાઠશાળા છે, ને માણસ ધારે તો તેમાંથી ઘણું શીખી શકે છે. એ એક એવો અગ્નિ છે જે મનુષ્યને કંચન કરી દે છે. જીવનને મહાજીવન ને પુરુષને મહાપુરુષ બનાવે છે. મોટામોટા પુરુષો સંસારની વિકટ પરિસ્થિતિની વચ્ચે રહ્યા હતા, પરંતુ તેઓ પોતાનું સત્ય લક્ષ ચૂક્યા ન હતા, તેથી જ્યાં બીજા દિવસે દિવસે પામર બની નષ્ટ થતા ગયા ત્યાં તેઓ વધારે ને વધારે સમર્થ થયા ને સિદ્ધ લક્ષ થઈ અમર થયા. મહાન પુરુષોનાં જીવનનું મનન હંમેશાં કરતા રહેવું જોઈએ. તથા વિચારોને ખૂબ ખૂબ ઉન્નત, હૃદયને ખૂબ ખૂબ પ્રેમાળ રાખવું જોઈએ. આ જ સાચા ને સફળ જીવનનું રહસ્ય છે.

મનુષ્યજીવન છે તે કાંઈ નાખી દેવા માટે નથી. હરેક મનુષ્ય જે આ પવિત્ર તપોભૂમિ-ભારતમાં જન્મ લે છે, તેની પાસેથી ભારત કંઈ ને કંઈ આશા રાખે છે. ને એક તપોભૂમિ બીજી શી આશા રાખી શકે ? એ જ કે તમે પણ તમારું જીવન તપોમય બનાવો, સ્વાર્થમય નહિ ત્યાગમય બનાવો, ને જે ભૂમિ પર જન્મ લો છે, પગ મૂકો છો, શ્વાસ લો છો, તે ભૂમિનાં અસંખ્ય બાળકોને પ્રેમપૂર્વક આલિંગન આપો, એટલું જ નહિ, તેમની સેવામાં તમારી સંપત્તિ ને સમય આવ્યે શરીરનો પણ ઉત્સર્ગ

કરો. આજ મોટું તપ છે. માનવહૃદયની સ્થૂલ ભૂમિકામાંથી ઉપર ઊઠી આ મહાન દિવ્યતામાં સ્થિત થવું એ જ તપ છે : ને એવી દૃષ્ટિ મેળવવી, જે દ્વારા ચરાચરમાં એકતાનું દર્શન થઈ શકે. જેણે પોતાની અંદર જેટલા પ્રમાણમાં પોતે આ સત્ય, શિવ ને સુંદરનું સાન્નિધ્ય સાધ્યું છે. તેટલા જ પ્રમાણમાં તે બાહ્ય જગતમાં પણ સાધી શકશે. એટલા જ માટે સૌથી પહેલાં અંતરનાં અંતરતમમાં આ મહાન એકતાની, આ મહાન આત્માની અનુભૂતિ કરવાની જરૂર છે. જેને આત્મદર્શન કહે છે. આને જ ભારતે મહાનમાં મહાન સાધના-શરીર દ્વારા થતું મહાનમાં મહાન તપ માન્યું છે. આ આત્મદર્શન માટે જ સંસાર, કર્મ, સર્વ સાધન છે.

શરીર સારું હશે. જે યાદ કરે તે સર્વને પ્રેમ.

—શ્રીયોગેશ્વરજી

॥ નૅશનલ ક્રિએટર્સ ઍવોર્ડ્ઝ ૨૦૨૪ ॥

(રાષ્ટ્રીય નિર્માતા પુરસ્કાર)

'વિશેષતાને વંદન ! સુદર્શન ! શુભનો પ્રસાર !'

—આ ત્રણ મંત્ર પૂજ્ય'મા'એ આપણને નાનપણથી જ શીખવાડ્યા છે. સમાજને એ દ્રષ્ટિએ જોવાની અને તેમાં રહેવાની સમજ આપી છે. એવી જ વિચારધારામાં માનતા આપણા પ્રધાનમંત્રીજી-શ્રી નરેન્દ્ર મોદીજીએ વિશ્વમંચે-શુભનો પ્રસાર કરવાવાળા, કલા અને કૌશલ્યથી સૌને પ્રેરણા દેનારા, જીવનના ઘડતર માટે સારી અને સાચી શીખ દેનારા યુવાપેઢીના 'કન્ટેન્ટ ક્રિએટર્સ'ને સન્માનિત કર્યા.

કન્ટેન્ટ ક્રિએશન એટલે શું ?

કોઈ માહિતી, વિચાર, કલા જગમંચે પ્રસ્તુત કરવાનો એક પ્રયત્ન. તે કોઈ પણ કરી શકે તેને માટે ઉંમર, દેખાવ, પરિસર જેવા કોઈ બંધન નથી. આજના ડિજિટલ ટૅકનોલોજીના માધ્યમથી આખું વિશ્વ શ્રોતા થઈ ગયું છે. યુટ્યૂબ ચેનલ, ઈન્સ્ટ્રાગ્રામ, ફૅસબુક, વૉટ્સઍપ આવા વિધ વિધ પ્લૅટફૉર્મ પરથી પોતાની કલા, મંતવ્યને વ્યક્ત કરે છે. આપણી માટે એક નવી Positive દુનિયા બનાવી રહ્યા છે. ધીમે ધીમે જગમંચે ડગલાં ભરતાં જાય અને પ્રસિદ્ધિ તેમજ લોકપ્રિયતાથી પાયાના પથ્થર બનતા જાય.

આ કાર્યની શક્તિ આગળના સમયમાં જોવા મળશે તો તેને સન્માન અને પ્રોત્સાહન તો આપવું જ જોઈએ ને ! તેમાંથી

કેટલા પ્રેરણા લેશે, દિશા લેશે ! અને કંઈ નહિ તો ફક્ત સતવિચારમાં પોતાનો સમય વિતાવશે.

નૅશનલ ક્રિએટર્સ ઍવોર્ડઝ ૨૦૨૪ કાર્યક્રમની ભૂમિકા

વિશ્વમાં આ પ્રકારનો ઍવૉર્ડ કોઈપણ સરકારે આવા કૌશલ્ય માટે નથી આપ્યો. વડાપ્રધાનજીએ એમના વક્તવ્યમાં રમૂજમાં કહ્યું કે...'બધા જ મને પૂછે છે કે મારી સફળતાનું રહસ્ય શું છે ?' પછી તેમણે કહ્યું 'બધાને આનો જવાબ નથી આપતો, પણ તમને કહું છું કે ઈશ્વરની કૃપાથી આવનારા સમયને માપી શકું છું ! હવેનો જમાનો આ શૈલી (Content Creation) નો છે. તેમના Positive પ્રયત્નોએ ભારત સરકારને તેમના તરફ સહજ રીતે આકર્ષ્યા છે. કન્ટેન્ટ ક્રિએટર્સ એ સ્વેચ્છાએ આપણાં દેશ માટેની ઘણી બધી ખોટી-ખરાબ માન્યતાઓ દૂર કરવા માટે ઘણું મોટું યોગદાન આપ્યું છે. આગળ એમણે વાત કરી કે બધા જ કન્ટેન્ટ ક્રિએટર્સ આપણાં દેશના રાજદૂત છે, દેશવાસીઓનો અવાજ છે "Vocal for Local" તે સહુની માટે એક જ મંત્ર-'ક્ષિતિજયે નહિ'– Your horizons are not limited to this. તમારી ક્ષિતિજો ફક્ત આમાં સીમિત થઈ જતી નથી.

આ કાર્યક્રમ ખૂબ સરસ સ્થાન પર યોજાયો :

કલા, કૌશલ્ય, આનંદ, પ્રેરણાનો ઉત્સવ તો વિશેષમંડપ પરથી જ થાયને ? તેવું સરસ સ્થળનું નામ-'ભારતમંડપમ્'.

ભારત દેશ જ શ્રોતા, ભારત દેશ જ પ્રેક્ષક, ભારત દેશ જ અભિનેતા અને વળી પ્રસ્તુતકર્તા પણ ભારત દેશ ! બધા જ આપણા ભારત દેશની વૈભવગાથા પ્રસ્તુત કરી નિહાળી રહ્યા છે.

કન્ટેન્ટ ક્રિએટર્સના કાર્યનું મહત્ત્વ :

આજની દુનિયામાં બધા જ મોબાઈલની સ્ક્રીન જોવામાં સહુથી વધુ સમય પસાર કરે છે, એ અર્થે મોબાઈલ ફોન (Mobile phone) આજના વિશ્વનું એક અનિવાર્ય અંગ છે. આજના જમાનામાં ફક્ત સૂતી વખતે માણસ મોબાઈલ ફોનને નથી જોતો, તે કદાચ એક રોગ જ છે ! તેના માધ્યમથી સારી પ્રવૃત્તિઓ કરીયે કે જોઈએ તો આપણા જીવનનો સદુપયોગ પણ થઈ શકે. પોતાની ઓળખાણ, વિચાર, શૈલી, મંતવ્ય સદ્‌વિચારો પ્રસ્તુત કરી કોઈની કાયાપલટ પણ થઈ શકે છે !

કન્ટેન્ટ ક્રિએટર્સનું કામ ખૂબ હિંમતવાળું છે. 'One Man Army'– તે જ લેખક, નિર્માતા, નિર્દેશક અભિનેતા અને સંપાદક પણ તે જ ! આજે લોકોનો 'ધ્યાનઅવધિ' (attention span) એક મિનિટથી પણ ઓછો છે. તો તેટલા થોડાક સમયમાં (limited attention spanમાં) આપણા વિચારને સભર રીતે પ્રસ્તુત કરવા તે એક પ્રશંસનીય વાત છે ! તેની માટે દેશવિદેશની પણ સીમા નથી. જનતાનાં અભિપ્રાય માટે તેઓ સૌ તૈયાર રહે. જેમની સમજ, તેવા તેમના અભિપ્રાય. તે કાંતો ઝીલી લે ને કાં તો ઝેલી લે !

કોઈપણ પ્રતિસાદની પરવાહ ના કરતાં, નવું કંઈ પ્રસ્તુત કરવા માટે આગળ વધે, આવા પ્રયોગશીલ સાહસને નમન !

આ ઍવોર્ડ જ્યારે જાહેર થયા ત્યારે 1.5 લાખ અરજીઓ આવી. 10 લાખ લોકોએ મતદાન કર્યું અને તે પછી jury નિર્ણય થયો. ૨૦ તારલાઓને તેમાંથી પારિતોષિક આપી સન્માન્યા. આ બધું જ ૨૮ દિવસમાં યોજાયું. મહાશિવરાત્રીના પાવન અવસરે અને ઈન્ટરનૅશનલ વિમેન ડે પર આવો સરસ

કાર્યક્રમ યોજાયો.

પ્રધાનમંત્રીજીએ સરસ, સરળ, એક મિત્રની જેમ સહજ સંવાદ કરતા કરતા દરેક વિજેતાને નવી દિશા બતાવતા બતાવતા આ પુરસ્કાર આપ્યા. દરેક વિજેતા શું કરે છે અને કેમ કરે છે તેને આ માધ્યમથી નવી ઓળખાણ પણ આપી. તેમનો સંવાદ ભારતને જ નહિ પણ આખા વિશ્વને પ્રગતિના માર્ગે દોરનારો હતો. તેમણે વિશ્વને એક સંદેશ પણ આપ્યો કે કોઈ પણ technology જે જનહિત માટે લાભદાયક હોય તો તેનાં પર કોઈ માલિકી ના હોવી જોઈએ. તેને democratise (સાર્વજનિક) કરી દેવામાં આવવી જોઈએ. તેમણે કહ્યું કે બધા “Create on India” ના મિશનમાં લાગી જાવ. આગળ જઈને યુવા પેઢીને Mental Health અને “No to drugs” પર જાગ્રત કરો.

॥ ઍવોર્ડ વિજેતાઓ ॥

(આંતરિક મંથનથી વિશ્વમંચ સુધીની સફર)

પડદા પાછળની દરેકની story – ક્યાં હતા ને ક્યાં પહોંચ્યાં તે કથા મોહક અને પ્રેરણાદાયી છે. બધાએ પોતાની આ **journey** એકલા શરૂ કરી પણ તેનું ફળ જનસમાજ માટે ખૂબ હિતકારી છે.

તેમની ઉંમરથી લઈને તેમનાં વિચારોની શક્તિ સુધી–

પ્રસ્થાપનની કલાથી લઈને જનસમાજની લાગણી ઉંબરવાની સુધી તેઓ બધી જ રીતે ખરા ઉતર્યા છે. તેમને ફક્ત એક જ વિશેષણ શોભે ‘‘ભારતના સર્વશ્રેષ્ઠ મહાનાયકો’’ અને ભારતના અતિ અણમોલ ખેલાડીઓ.

॥ ન્યૂ ઈન્ડિયા ચૅમ્પિયન ઍવોર્ડ ॥
(અભિરાજ રાજાધ્યક્ષ અને નિયતિ મણિકૂર્વે)
(ચેનલ : યૂ ટ્યૂબ)

તેમનું નામ – અભિરાજ રાજાધ્યક્ષ અને નિયતિ મણિકુર્વે ભણતર અને કારકિર્દીક્ષેત્રે તેઓએ ખૂબ નામ કમાયું, સરસ રીતે આગળ પણ વધી રહ્યા હતા પણ અભિરાજનાં મનમાં એક વાત સતત ખલેલ કરતી હતી કે - શું નોકરીમાં વિકાસ એ જ જીવનનો વિકાસ છે ? એ વાત બરાબર નથી એટલે તેણે એક દિવસ હિંમત કરી નોકરી છોડી દીધી. કૈંક નવું શોધવા માટે જ્યારે લોકોને મળ્યો ત્યારે તેને એક વાત સમજાઈ કે ભારત દેશ માટે દેશવાસીઓને ખૂબ નકારાત્મક અભિપ્રાય છે. તે વાત તેને ના ગમી - 'આપણો દેશ આપણી ગરિમા છે' - તે સુવિચારથી તેણે એક પ્રયત્ન કર્યો.

૨૦૦ દિવસ ભારતની યાત્રા કરી અને "૧૦૦ **reasons to love India**" નામના નાના વીડિયો સરસ બનાવ્યા અને પોસ્ટ કર્યા. તે વીડિયો ભારત દેશનાં વિવિધ વિષયો પર હતા.

- દેશની પ્રથા;
- ગામડાનું જીવન;
- આધુનિકતા;
- આઝાદીની લડાઈ;
- **ISRO**નું યોગદાન

તે **videos** ખૂબ લોકપ્રિય થયા.

તે પછી તેમણે અનેક **videos** બનાવ્યા જેનાથી ભારત દેશની મહાનતા અને જનસમાજની લાગણી જાગ્રત કરી શકાય.

તેમની પ્રસિદ્ધિથી ખબર પડે કે આપણા દેશવાસીઓને પણ સારી વાત સાંભળવી કેટલી બધી ગમે છે.

તેમના અમુક **videos** ની લિંક છે–

1.https://www.youtube.com/watch? v=YBuB9NukCxE&list=Plrb5sBMyf4C7F4Q7eN8hhjc–EDvm4bo4l&index=1

2.https://www.youtube.com/watch?v=okRkt8i8pA&list=PLrb5sBMyf4c7F4Q7eN8hhjc-EDVm4bo4l&index=19

3.https://www.youtube.com/watch?v=fo5jwx3Qwkw&list=Plrb5sBMyf4C7–F4Q7eN8hJCEDvm4bo41&index=21

4.https://www.youtube.com/watch?V=KEwGmaxaSoiw&list=PLrb5sBM–yf4C7F4Q7eN8hhJCEDVm4bo4l&index=27

5.https://www.youtube.comwatch?v=dl0x0si0Zv0&list=PLrb5sBMyf4C–7F4Q7eN8hhJCEDVm4bo4l&index=30

6.https://www.youtube.com/watch?V=W5keE5PGImc&list=PLrb5sBMyf4C–7F4Q7eN8hhJCEDVm4bo4l&index=35

7.https://www.youtube.comwatch?v=jUsyPMANIBg&list=PLrb5sBMyf4C–

7F4Q7eN8hhJCEDVm4bo4I&index=51

8.https://www.google.comsearch?q=10+reason+-+india+come=back=2023&rlz

---

॥ બેસ્ટ સ્ટોરી ટેલર ઍવોર્ડ ॥

(કીર્થિકા ગોવિંદ સ્વામી)

(ચેનલ : કીર્થિકા હિસ્ટ્રી)

કોટા રાજસ્થાનમાં જન્મેલી અને ભણેલી આપણી આ ભારત દેશની દીકરી ઈતિહાસને કોતરી કોતરીને ભારત દેશને હીરાની જેમ ઝગમગાવે છે.

દીકરી નહિ પણ દીકરાને ભણાવવો જોઈએ - તેવા જુનવાણી વિચાર ધરાવતા કુટુંબમાં તેનો જન્મ થયો. પણ માતા પિતાએ પ્રોત્સાહન આપ્યું, જનસમાજથી લડીને આગળ વધવાની હિંમત થઈ. તેનો મૂળ રસ archelogy માં હતો પણ ત્યાંની કોઈ college આ વિષય ભણાવતી ન હતી.

માતાપિતા બહાર મોકલવા તૈયાર ન હતાં એટલે archelogy ની બદલે history માં degree લીધી. Social media માં તેને રસ હતો જ અને તે શોખને History સાથે જોડી તેને ભારતના ઈતિહાસની ખોટી રજૂઆતનોને fact સાથે જોડી, ખૂબ research કરી સત્યનો પ્રકાશ પાડ્યો. તેનો અનુભવ એમ કહે છે કે “History is written in favour of the people who are in power”. ભારતનો ઈતિહાસ આપણે સ્કૂલમાં જ ભણ્યા છીએ પણ ઘણું બધું જે આપણને ભણાવવામાં

આવે છે તે સાચું નથી. કે તેની રજૂઆત બરાબર નથી. તેણે આ પ્રયાસ ફક્ત ૨ વર્ષ થી શરૂ કર્યો છે અને તેમાં ખૂબ પ્રસિદ્ધિ મળી છે. જેને હિન્દી પણ સરખું બોલતા નથી આવડતું તે સરળ અને મુદ્દાસર વીડિયો બનાવે છે. જે કાર્ય તેને શોખ અને પોતાની ઓળખ માટે શરૂ કર્યું તે આજે ભારત દેશની દૂત બની સમજણ અને જવાબદારીપૂર્વક વિવિધ ઈતિહાસનાં પાનાં ફેરવી રહી છે અને આપણને જાગ્રત કરી રહી છે.

તેની કેટલીક લિંક છે –

• Vasco da gama arriving in India -

https://www.google.comsearch?q=vasco+da+gama+-

+keerthi+histroy&scaesv=e2dc8174cd1c459c&rlz=1C1UEADenIN1069IN1069&sxsrf=ACQVn09Grjqnw3w3N6P3ESCDb1CXCJDKsQ%3A1711960048 465&ei=8G8KZ

• Warriors of India – Rani Durgavati –

https://www.google.com/search?q=rani+-+keerthi+histroy&rlz=1C1UEADenIn1069IN1069&oq=rani+-

+keerthi+histroy&gsIcrp=EgzjaHJvbWUyBggAEEUYOTIJCAEQIRgKGKABMgkIAhAhGAoYoAHSAQg5NjQ3ajBqOagCCLAQ&sourceid=chrome&ie=UTF- wpym,st:0

॥ ગ્રીન ચેમ્પીયન ઍવોર્ડ ॥
(પંક્તિ પાંડે)
(ઈસરોની વૈજ્ઞાનિક)

"Zerowasteadda" નામની એક ચૅનલ ચલાવે છે. જ્યારે તેની દીકરીનો જન્મ થયો ત્યારે તેને એમ થયું લોકો પોતાને બાળકો માટે ઘર, પૈસા, Insurance તેમના Safe future માટે છોડીને જાય છે. પણ તે બધું શું કામનું જો તેમને શ્વાસ લેવા માટે અનુકૂળ વાતાવરણ ના મળે. તેણે નક્કી કર્યું કે હું પ્રયત્ન કરીશ કે minimal waste, recycle waste, home-made products પર research કરીશ અને લોકોને આ બાબત જણાવીશ.

તે કહે કે આપણાં waste નું audit કરવું જોઈએ. સૌથી વધારે waste આપણાં shampoo bottles, grocery bags થી થાય છે તો તે પોતે સામાન container માં લઈને આવે છે. ધીમે ધીમે ઘરે બધા products બનાવવા માંડે છે. તેણે "Mission Life" નામનું એક campaign શરૂ કર્યું છે. તેમના આ videos થી ઘણા બધાએ પ્રેરણા લીધી છે અને જીવનની પદ્ધતિમાં ફેરફાર કર્યો છે. Sustainable living principals તે આપણને શીખવાડી રહી છે.

General introduction link –

https://www.healthshots.com/video/sustainability-star-pankti-pandey-living-a-sustainable-life-is-not-a-passion-its-a-responsibility/

॥ સોશિયલ ચેન્જ માટેનો બેસ્ટ ક્રિએટીવ એવોર્ડ ॥
(જયા કિશોરી)
(ચેનલ : યૂ ટ્યૂબ)

Social Media ના જગતમાં આ બેન modern જમાનાનાં મીરાંબાઈ કહેવાય છે. તે એક કથાકાર છે. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણના આશીર્વાદથી તે દેશ-વિદેશમાં ભગવદ્ગીતાનું પારાયણ કરે છે. તેમનાં પ્રવચન ૪ દષ્ટિકોણ પર વધુ ભાર આપે છે - શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા, જીવનના અનુભવો, પરિવારના સંસ્કાર અને દુન્યવી વ્યવહારની સમજ. આ બધાનું સમીકરણ કરી તે એક આદર્શ કર્મયોગીનાં લક્ષણ અને વ્યવહારની શીખ ધરે છે. જીવનની વિધ વિધ પરિસ્થિતિને કેવી રીતે ગીતાના બોધપાઠ સાથે જોડવી અને તેમાંથી પસાર થવું તે સમજાવે છે.

નાનપણથી મળેલા પરિવારના સંસ્કાર, તેમનાં ગુરુજીના આશીર્વાદ અને એક સાત્ત્વિક કાર્ય કે –

ભગવદ્ગીતા સમજાવવી છે, દરેકના હૃદયમાં ઉતારવી છે અને વ્યવહારજગતમાં તેને આચરણમાં અંકુરિત કરવી છે. ફક્ત ૨૮ વર્ષની ઉંમરમાં આવું સાત્ત્વિક ભાથું લઈને દેશવિદેશમાં ભારતની આ દીકરી સરસ કામ કરી રહી છે. પ્રભુને પ્રાર્થના કે Jaya કિશોરીબેન દ્વારા તેમની ઓળખ તે વિશ્વમંચની કર્મભૂમિ પર કરાવે.

તેના કેટલાક video ની લિંક છે –

https://www.youtube.comwatch?v=AEGrdugJwYQ

https:/www.youtube.com/watch?v=gBfQ6aPZ98

॥ વર્ષના કલ્ચરલ ઍમ્બેસેડર ઍવોર્ડ ॥

(મૈથિલી ઠાકુર)

(ચૅનલ : યૂ ટ્યૂબ)

૨૩ વર્ષની આ દીકરી પોતાની શાસ્ત્રીય સંગીતની કલાથી જુદી જુદી ભાષામાં ઘણાં બધાં ભક્તિગીત ગાય છે. પિતાના આપેલા સંસ્કાર અને માર્ગદર્શનથી લોકધૂન અને શાસ્ત્રીય સંગીતના સમાગમથી તેણે એક નવી સંગીતની દુનિયા ઉભી કરી છે. માતા-પિતાની આ સંસ્કારદીવડીએ નાનપણમાં જ બહુ પ્રસિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરેલી પણ આ જાહોજલાલી તેને ના ગમી. તેણે નક્કી કર્યું કે હિંદી pictureનાં ગીતો તે ન ગાય. પરિવારમાં બે નાના ભાઈ પણ છે. બધા જ વીડિયોમાં તે તબલા, મંજીરા અને chorus માં સાથ આપે છે.

તેની રજૂઆત ખૂબ સાદગીપૂર્ણ હોય છે. કોઈ રંગીન સ્ટુડિયો કે મંચ નહિ ફક્ત mike, હાર્મોનિયમ તબલાં અને મંજીરાંની મદદથી સરસ ભજન ગાય છે. prime Minister સાથેનો તેનો સંવાદ પણ નિર્દોષ હતો. ખૂબ સરસ ભજન તેણે આત્મવિશ્વાસ સાથે ગાયું. તેણે request કરી કે ‘મારી સાથે selfie પડાવશો ?’ તો તે પણ હસવા માંડ્યા અને સરસ તસ્વીર પડાવી.

આખા પરિવારને સાથે લઈ ભારત દેશની આ દીકરી જગમંચે ઉડે છે, લોકધૂન અને ભક્તિગીતોની વિશ્વમંચે એક ઓળખ આપે છે. ભારતીય સંસ્કૃતિનો વારસો સરસ રીતે સંઘરીને સંભાળી રહી છે.

તેનાં કેટલાક video ની લિંક છે –

https://www.youtube.comwatch?v=JezkoPhPrs

https://www.youtube.comwatch?v=DEGcIi9aij8

॥ સ્વચ્છતા ઍમ્બેસેડર ઍવોર્ડ ॥

(મલ્હાર ક્લામ્બે)

(ચેનલ : યૂ ટ્યૂબ)

પ્રધાનમંત્રીના સ્વચ્છ ભારત અભિયાનથી પ્રેરણા લઈને મલ્હારે આ કાર્ય તે ૧૯ વર્ષનો હતો ત્યારથી શરૂ કર્યું. "Beach Please" નામથી એક cleanliness drive 2017થી ચલાવે છે. Community by the youth and Community for the youth. મુંબઈના બીચ પર ઘણા બધા યુવાનોને લઈને તેને આ mission દ્વારા ૮૦ લાખ કિલોગ્રામથી પણ વધુ કચરો સાફ કર્યો છે.

યુવા પેઢીને આકર્ષવા ઘણા બધા સેમિનાર, પ્રતિયોગિતા પણ યોજે છે. આ પ્રયાસ ફક્ત કચરો સાફ કરવાનો નથી પણ કચરો ના કરવાનો તેની સાવચેતી પણ ધરાવનારો છે.

ઘરમાં કચરો થાય તો ઘર સાફ કરીયે તો આપણો જ beach છે, ને તે ખરાબ થાય તો તે સાફ કરી દેવો. આપણું ઘર (દેશ) આપણે જ ચોખ્ખું રાખવું પડે government બધું ના કરી શકે અને ઘરની સફાઈમાં આપણે હાથ ગંદા કરવા પડે જ.

તેમનાં કાર્યોની જાણ આપણે આ લિંક પરથી જોઈ શકીએ છીએઃ–

https://www.youtube.comwatch?v=3gsJJFjU4ug

॥ મોસ્ટ ઈમ્પેકટફુલ એગ્રી ક્રિએટર ॥

(લક્ષ્ય ડબ્બાસ)

(ચેનલ : યૂ ટ્યૂબ)

આપણાં દેશનું ગર્વ અને મહત્ત્વપૂર્ણ આજીવિકાનું માધ્યમ છે કૃષિક્ષેત્ર. જ્યાં આખી દુનિયા પેસ્ટિસાઈડ અને દવાઓના વપરાશથી પાક વધારવાની હરોળમાં છે ત્યાં આ ભાઈ ઑર્ગેનિક અને કુદરતી રીતે કેવી રીતે ખેતી કરવી અને ભૂમિને કેવી રીતે માન આપવું તેની માટે અભિયાન ચલાવે છે.

૩૦૦૦૦ થી પણ વધુ ખેડૂતોને તેઓએ માર્ગદર્શન આપ્યું છે. Urban Civilization અને Agro tourism ને પ્રોત્સાહન આપે છે. બહુ જ સારી નોકરી હોવા છતાં તેમણે આ કામ પસંદ કર્યું. તેમની આવક નોકરી કરતાં ખૂબ વધારે છે. Youtube પર તેમની Organic Acre નામની ચૅનલ છે અને તેમાં બહુ સારા વીડિયો જેમાં જૈવિક ખેતી, ગ્રામીણ વિકાસ, પશુપાલન, farming business model તે વિષયો પર ઘણું બધું જ્ઞાન આપે છે. પ્રધાનમંત્રીએ તેમને ખૂબ શાબાશી આપી.

તેમના એક વીડિયોની લિંક અને પ્રધાનમંત્રી સાથેનો સંવાદની લિંક :

https://www.youtube.comwatch?v=EFIcMr38PdM

॥ ઉપસંહાર ॥

આ કાર્યક્રમની પૂર્ણાહુતિ હૃદયસ્પર્શી હતી.

‘કન્ટેન્ટ ક્રેએશનને નવી દિશા બતાવતા આપણાં પ્રધાનમંત્રી કહે છે કે નારીશક્તિ અને માતૃવંદનાનાં વિષયો પર પણ વિચાર કરો. એક માતાની દિનચર્યાની વીડિયો બનાવીને જુવો તો ખબર પડે કે એક માતા કેટલું બધું કામ એક સાથે કરે છે. ગ્રામ્યજીવન આપણા દેશનું પીઠબળ છે અને ત્યાં સૌથી વધારે કામ ત્યાંની સ્ત્રીઓ કરે છે. ખેતર, બાળકો, પરિવાર નિરંતર તેની પ્રવૃત્તિ ચાલ્યા જ કરે. એવા વિષયો પર વીડિયો બનાવી આપણે નારીશક્તિનું સન્માન કરી શકીએ અને તેમનાં ઋણમાંથી મુક્ત થઈ શકીએ. ૨૦ માંથી ૭ તેજસ્વી તારલાની ઝાંખી આપણને સૌને થઈ. ‘સોશ્યિલ મીડિયા એન્ડ કન્ટેન્ટ’ એ તો મહાસાગર છે. દૂરથી સુંદર મજાનાં મોજા પણ તેની નીચે તો રેતી જ ! આ મહાસાગરમાંથી તો આપણે મોતી વીણવાનાં છે. સમુદ્રમાં જ્યારે જ્ઞાન, પ્રેરણાની ઓટ આવે તેમાં જ ડૂબકી લગાવવાની છે. તટસ્થ અને જાગૃત રહીને, પોતે જ પોતાના ચોકીદાર બનીને સમયનો સદુપયોગ અને સમાજને કંઈ સારું ધરવાની ભાવના હોવી જોઈએ. કઈ વાંચીએ તો તેને ગ્રહણ કરીએ અને ફરી પાછુ સમાજને ધરીએ. તો ચાલો આપણે પણ આમાંથી પ્રેરણા લઈશું. આપણાં જ્ઞાન, આવડત, વિચારશક્તિનો સદુપયોગ કરી સમાજહિત, રાષ્ટ્રહિત જનહિત માટે પા પા પગલી ભરીએ. પ્રખર રાષ્ટ્રહિતચિંતક ગુરુદેવ પ્રભુ યોગેશ્વરજી તેમજ પરમ પ્રેમમયી ‘મા’ સર્વેશ્વરીની ‘વિશ્વકલ્યાણની ભાવના’ના સૂરમાં સૂર પૂરીએ.

—શ્રીપૂજા ત્રિવેદી